

## Les polítiques de seguretat i de prevenció a França

SOPHIE BODY-GENDROT

Centre d'Investigacions Sociològiques sobre el Dret i les Institucions Penals (CESDIP),  
del Centre Nacional d'Investigacions Científiques (CNRS, França)

DOMINIQUE DUPREZ

Centre d'Estudis i de Recerca Sociològica i Econòmica de Lilla;  
Institut Federatiu de Recerca sobre Economia i Societats Industrials IFRESI (CNRS)

17

A França, la prevenció de la delinqüència viu el seu apogeu amb l'arribada de l'esquerra al poder i la construcció d'un model alternatiu, completament de seguretat, a la dècada dels vuitanta. A partir de 1983, Gilbert Bonnemaïson, diputat alcalde d'Épinay, mobilitza al si del Consell Nacional de Prevenció de la Delinqüència (CNPD) els polítics de totes les tendències entorn d'un tríptic: prevenció, repressió, solidaritat. Aquest compromís de l'àmbit polític existeix també en la repartició de competències entre l'Estat i les col·lectivitats locals.

Els anys vuitanta són un període d'eufòria per a la prevenció, presentada com el model de la prevenció social construït d'acord amb un enfocament etiològic —una política de discriminació positiva a favor dels barris desfavorits— oposat al model angloamericà de prevenció situacional, sospitós d'actuar més sobre els resultats que no pas sobre les causes. Ara bé, des de la fi dels anys vuitanta, aquestes accions originals es dilueixen en les polítiques urbanes, que donen prioritat a la rehabilitació dels immobles d'habitatge social i a l'arranjament urbà.

El retorn de la dreta al poder, en els anys noranta, de fet, és concomitant als signes d'esgotament del model francès de prevenció de la delinqüència, el qual duu a molts polítics, d'esquerra i de dreta, vers models més *seguritaris*. Si bé en els anys noranta els dispositius de prevenció perduren —bé o malament— a l'ombra d'accions urbanes i de desenvolupament econòmic, la signatura dels contractes locals de seguretat (CLS), des de 1997, marca el retorn de la Policia nacional com a actor principal, sota la forma d'una policia de proximitat, que s'arrisca, per raons que explicarem més endavant, a modernitzar la policia de barri, que es correspon, en un escenari menys de seguretat, a la prevenció situacional.

## 1. ELS FONAMENTS D'UNA POLÍTICA DE PREVENCIÓ A FRANÇA

A França, la prevenció de la delinqüència viu els seus primers desenvolupaments institucionals el 1972, amb el decret que fixa les condicions d'aprovació de clubs de prevenció de les direccions departamentals d'acció sanitària i social (DDASS). Hi ha dues variables centrals, en la institucionalització d'aquesta estratègia preventiva: la primera contextualitza la intervenció en un sector geogràfic marcat per un nivell elevat de delinqüència; la segona indica que el blanc de la intervenció és la població jove, delinqüent o susceptible de ser-ho. El resultat d'institucionalitzar la prevenció especialitzada és doble: la introducció d'un mètode de professionalització a l'entorn de la feina d'educador especialitzat, certificat amb un títol estatal, d'una banda, i el control fàctic de les intervencions, a càrrec dels poders públics, amb el procediment d'aprovacions i una tutela administrativa, de l'altra.

Els trasplantaments dels internats al carrer marca el trasllat d'una professió vers un àmbit d'intervenció nou. Potser per aquesta raó, la connotació de la intervenció s'associa a la noció de desavantatge, la qual en els anys setanta s'estén també a les nocions d'inadaptació i de marginació.

V. Peyre i F. Tétard (1985, 127) demostren que el *lobby* de l'educació especialitzada impedeix la creació d'una professió d'educador de prevenció. Després d'una experiència de formació d'educadors de prevenció, a Marly, el 1961, una viva oposició emana del *lobby* dels educadors especialitzats i de les escoles d'educadors, en nom de la necessària unitat de la professió d'educador, i l'experiència no continua.

Aquesta extrema professionalització es tradueix en un sistema de valors i d'imatges relativament unificat, que permet l'adopció d'un codi deontològic basat en la iniciativa privada i que s'oposa a estratègies de municipalització de la prevenció i de control de l'Estat. L'informe d'activitats substitueix l'avaluació.

La hipòtesi central que desenvolupa Francine Muel-Dreyfus (1983), en l'àmbit de la infància inadaptada, sembla que la pot reprendre el subsector específic de la prevenció de la delinqüència. Si la col·laboració entre la iniciativa privada, el *terreny* i una professió —la de l'educador especialitzat— es pot esdevenir és perquè aquest sector professional ha permès «la relació entre sistemes d'aspiracions produïts recentment i el mètode de desenvolupament de les antigues institucions per a “desheretats”, que tenen una llarga història rere seu. Aquesta és la raó de tants canvis de sentit que transformen, per exemple, el territori heretat de l'antiga filantropia en un terreny d'aventura» (Muel, 1980).

El nucli dur dels educadors especialitzats està constituït per membres de classes mitjanes en situació de fracàs escolar que troben aquí el mitjà de redefinir un lloc de treball que permeti mantenir la representació d'una professió, on s'és el seu *propri cap*, on les jerarquies són vagues, gairebé inexistents, i on l'agent desenvolupa una feina important de representant habitual dels aparells locals.

Aquesta connexió entre un tipus molt específic de professionals de l'acció social —els educadors especialitzats de prevenció— i una xarxa associativa que manté moltes de les antigues proteccions, d'una banda, i, de l'altra, unes tradicions caritatives, afavoreix que la iniciativa privada defineixi d'una manera autònoma les seves necessitats, i, per tant, que mantingui la seva independència tant

davant dels poders locals com davant de les incitacions estatals. La professió d'educador especialitzat és el punt de convergència de trajectòries socials diferents, en què no és fàcil distingir entre la part que prové d'una *reconversió* deguda a un fracàs universitari (que implica un cert desplaçament) i la part que prové d'una ascensió social real, encara que sigui limitada, o la part que, finalment, prové d'una reorganització, més o menys frustrada, de projectes d'ascensió social.

Potser convé distingir diverses generacions d'educadors especialitzats, el tret distintiu dels quals no és tant la trajectòria social com les modalitats de la seva reinterpretació. Allò que sembla que sorgeix, a inicis dels anys vuitanta, com a denominador comú és més aviat el recurs a la psicologia o a la psicoanàlisi com a discurs per a reinterpretar una vivència massa dura, però també com a discurs objectivament deliberat de la dispersió social que hi ha en la contractació de professionals. M. Autès (1977) subratlla el pes del *psicologisme* en la formació i la pràctica professional dels educadors; per al treball social, el discurs psicològic funciona com a productor d'ideologia.

En aquest context, no és pas sorprenent que la prevenció especialitzada, a començaments dels anys vuitanta, es vegi atrapada en una contradicció: és un sector que atreu força, les pràctiques són més inventives i s'és més autònom que als centres per a joves de risc, l'organització dels quals sovint és arcaica. Però la prevenció és també el sector més anòmic: d'una banda, recórrer a la psicologia dificulta que es tingui en compte la realitat a la qual s'enfronten els educadors i que s'orienti un veritable projecte pedagògic; d'altra banda, la crítica política de l'educació especialitzada també impedeix la proposició d'una alternativa, la qual cosa es tradueix en els problemes anomenats del treball en equip.

Aquesta història singular ajuda a comprendre la raó per la qual, fins als inicis dels anys vuitanta, els polítics locals són desposseïts de la iniciativa, en matèria de prevenció de la delinqüència.

Altres països tenen experiències de prevenció més o menys similars. Cap a 1975, el govern federal de Canadà engega el programa *Juvenile Diversion Project*. Es tracta d'una gran xarxa d'experimentació de pràctiques de resolució de conflictes. A través dels seus programes de prevenció, els organismes amb vocació comunitària proposen als joves amb dificultats d'adaptació social formes *alternatives* de compromís. Així, el projecte *Mini-moto* s'articula a l'entorn d'activitats ciclomotors, ofertes a «joves que presenten trastorns de comportament relacionats amb la delinqüència» (Duprez, 1990, 177).

Però, si bé en el cas de Canadà l'objectiu és solucionar els conflictes des de fora del sistema judicial, en el context francès, la ideologia del no-mandat domina sempre la prevenció especialitzada. L'educador especialitzat estima que la seva intervenció no s'ha de centrar en l'individu, d'entrada la seva intervenció és territorial. Aquest àmbit sempre se situa totalment fora de la intervenció judicial, fins i tot en les seves dimensions educatives.<sup>1</sup>

1. A França, relacionades a l'ordenança de 1945, les mesures educatives preses per un magistrat són aplicades per uns professors de l'educació vigilada, avui anomenats educadors de protecció judicial

Mentre que a d'altres països els programes sovint són conjunturals, a França, l'estructuració de la prevenció de la delinqüència a l'entorn de la prevenció especialitzada dóna més unitat a aquest sector específic de l'acció social. El canvi de les polítiques de prevenció de la delinqüència, a inicis dels anys vuitanta, està directament relacionat amb aquest mètode professional. Durant els anys setanta, el predomini de l'educació especialitzada en aquest àmbit és arraconat amb la intrusió progressiva dels polítics locals en les qüestions de prevenció i de seguretat.

La nova política de prevenció, posada en funcionament a inicis dels anys vuitanta, s'ha de veure com una reacció a les insuficiències de la prevenció especialitzada i, més globalment, al treball social. A més, és una política que neix en la urgència que provoquen els esdeveniments dels Minguettes, l'estiu de 1981: uns joves organitzen curses de cotxes robats, algunes setmanes després de l'elecció del primer president de la República d'esquerra, sota la V República.

## **2. LES DINÀMIQUES DE LES POLÍTIQUES PÚBLIQUES EN ELS ANYS VUITANTA: L'ESTAT ANIMADOR<sup>2</sup>**

El primer dispositiu de prevenció aplicat pel govern socialista és l'«antiestiu calent», creat el 1982. En primer lloc, crida l'atenció el caràcter d'urgència del dispositiu: el 1982, cal evitar que tornin a passar els violents incidents de l'any anterior, als afores de l'est de Lió, i evitar també, amb mesures de prevenció, que es propaguin a d'altres ciutats. Nombrosos autors destaquen el mètode de *cop*.<sup>3</sup> F. Dubet (1986, 24) subratlla que, el 1982, «l'operació sembla més un "cop" ja que l'organitzen en quinze dies petits nuclis de professionals que pertanyen a diversos ministeris, especialment a les DDASS, en els quals coincideixen els responsables de les administracions implicades, els prefectes (governadors civils), les associacions i els professionals i s'aprofiten del xoc per crear una gran capacitat d'innovació. En lloc de seguir les regles habituals de la negociació i de la concertació o de dur a termes feixucs procediments d'habilitació financera, els nuclis de decisió prenen iniciatives ràpides i responen a les demandes fetes».

Iniciada pel Ministeri d'Afers Socials, aquesta política pren, des de 1982, un caràcter interministerial i s'associa els ministeris de l'Interior, Justícia i Solidaritat Nacional. El dispositiu es prova a onze departaments. Ràpidament qualificat pels

---

de la joventut. Els funcionaris del Ministeri de Justícia són contractats després del batxillerat, per concurs, i formats en una escala específica. També hi ha una contractació, per promoció interna, al Ministeri de Justícia, en aquest cas no s'exigeix el batxillerat. En una investigació duta a terme a mitjan anys vuitanta, mostrem per què els educadors de la PJJ són tan diferents, tant en les seves trajectòries com en la seva ideologia, de l'univers de l'educació vigilada (Duprez, 1981).

2. L'expressió és de J. Donzelot, simbolitza el rol de l'Estat en un context de descentralització. Gràcies a les seves elits i a la seva capacitat de peritatge, l'Estat és només un guia de l'acció de les col·lectivitats locals.

3. El 1986 es publica una obra col·lectiva que sintetitza recerques d'avaluació, les primeres de França sobre l'acció pública (Dubet *et al.*).

periodistes de *pla antiestiu calent*, és, generalment, ben acollit pels mitjans de comunicació i implica d'altres col·laboradors, com ara l'exèrcit o el Club Meditèrranee.

Aquesta mediatització és el signe d'un canvi en l'aplicació de polítiques de prevenció. El fracàs de la prevenció especialitzada, a finals dels anys vuitanta, està relacionat amb el seu feble impacte sobre l'opinió pública. Més que no pas a causa dels seus fracassos pedagògics, variables i difícilment avaluables pels especialistes educadors, el fracàs de les polítiques tradicionals de prevenció es vincula amb la seva poca visibilitat.

Els nous dispositius no busquen respondre a les debilitats del treball social tradicional, només, sinó també al creixent augment del sentiment d'inseguretat entre els francesos. Convé demostrar que l'Estat no està pas inactiu en la lluita contra la petita i la mitjana delinqüència, que promou les representacions de seguretat. Cal actuar, innovar, experimentar noves respostes, però també fer-ho saber a l'opinió pública, a través dels mitjans de comunicació.

El context de les polítiques públiques adreçades als joves facilita uns intents de professionalització de joves «líders» als barris, per tal de reemplaçar els treballadors socials, massa distants de les poblacions amb més dificultats. D. Duprez subratlla les ambigüitats relatives a la formació dels «animadors procedents del medi».<sup>4</sup> Davant les dificultats pedagògiques i les reticències dels professionals, el dispositiu nacional de formació d'animadors de medi desfavorit (FMD) s'atura a partir de 1985.

En el context francès, la noció de líder que hauria de controlar les bandes als barris s'ha demostrat que és un mite. Tanmateix, aquesta representació suposa l'aparició d'un sistema d'aspiració entre els joves de ciutats que desperta, i continua despertant, les vocacions. Actualment, un bon nombre de substituïts, monitors de campaments, empleats per les estructures tradicionals de l'animació i de l'acció social o dirigits —però no tant, avui dia— per associacions de joves, surten dels barris on exerceixen la seva activitat. A les escoles de treballadors socials, una proporció creixent d'educadors i d'animadors prové de la immigració i de les ciutats. Aquesta figura es fa present, sobretot des de 1998, a través de l'agent local de mediació social.

A partir de l'inici dels anys vuitanta, França s'esmenta sovint a l'estranger perquè posa en funcionament unes polítiques públiques originals, destinades a prevenir la delinqüència juvenil. Certament, aquestes polítiques estan parcialment marcades pel segell de la urgència, com hem subratllat a propòsit de les operacions estiu-joves, de vegades qualificades de plans antiestiu calent. L'objectiu preferent d'aquest dispositiu, generalment dirigit pel Ministeri d'Afers Socials, abans de la llei de descentralització, és més *ocupacional* que no pas preventiu, si entenem per això accions sobre les causes dels comportaments marginals.

4. Cf. Duprez (1986). L'Estat francès té poca memòria: ens podem preguntar si, a finals dels anys noranta, la contractació exagerada de mediadors, sovint procedents de la immigració, amb feines joves (feines de cinc anys com a màxim, finançades per l'Estat) no conduirà pas al mateix estancament.

De manera més general, el model francès de prevenció dels anys vuitanta entra en la categoria de la prevenció social, en la qual els destinataris dels programes són, sobretot, els autors potencials d'actes delictius, però també els comportaments incivils —terme que designa el vandalisme, les «males maneres», els comportaments provocatius—, que no són sancionats per la llei, però que contribueixen a nodrir el sentiment d'inseguretat. En aquest concepte de prevenció, s'inclou una acció d'animació social i cultural, dirigida a millorar globalment les condicions de vida en un barri, amb l'esperança d'actuar indirectament sobre la delinqüència. Aquest model, per tant, s'allunya de la prevenció situacional angloamericana, que busca dissuadir els delinqüents de les seves intencions, multiplicant-los els obstacles (càmeres, codis digitals, espais hiperprotegits...).

Examinant una mostra de contractes d'acció preventiva, fets entre l'Estat i les ciutats, C. Lazerges (1991) suggereix alguns indicis alarmants: una gran majoria d'accions poc o gens dirigides, una articulació de vegades fluixa o només formal amb els objectius de prevenció. En una avaluació nacional de les operacions estiu-joves, L. Dubouchet (1990) dubta entre una política de prevenció i una animació vulgaritzada. Molts altres autors subratllen els riscos de caure en un «excés de generalitat» (Robert, 1991).

En aquest context d'interrogants legítims sobre l'eficàcia de les polítiques de prevenció, alguns actors i investigadors fan veritables acusacions contra les polítiques urbanes. Així, S. Roché (1994) desenvolupa un punt de vista particularment radical: critica un Estat i uns professionals usurpadors (120), la «desfeta de la societat, la seva incapacitat d'imposar normes i que només sap trobar respostes tècniques (138), l'orientació de les polítiques públiques cap als barris, quan el territori només constitueix un marc d'identitat per als marginats, és una opció en rebel·lia, perquè no entra en la modernitat (167) i, segons molts altres autors, la fallida del model republicà d'integració (173)».

Ens sembla que l'absència d'una avaluació seriosa de les polítiques de prevenció, especialment des del punt de vista dels seus beneficiaris, condueix a propòsits que oscil·len, massa sovint, entre uns discursos tranquil·litzadors (afavorits per interessos professionals) i uns discursos inútilment crítics, procedents d'investigadors no directament enfrontats amb la resolució dels problemes de camp.

Allò que sí que apareix en una de les poques enquestes sobre les polítiques urbanes és la feble visibilitat de l'acció pública. Si ens mantenim en el nivell estricte de l'acció pública local, feta en el marc de les polítiques ciutat-Estat-regió del desè pla, cal constatar que la població només en té una representació feble o limitada. Per retenir-ne només els exemples significatius, poc més del 40 % dels habitants de Lilla-sud coneixen les accions dutes a terme en el marc d'aquestes polítiques, comparat amb el 33 % dels habitants de la gran residència de Lens o amb el 22 % dels habitants de Liévin. Les accions fetes en matèria de prevenció i de disminució de la inseguretat són particularment poc visibles: l'11 % dels habitants de Lilla-sud consideren que les accions generen un sentiment més fort de seguretat contra l'1 %, de Lens. L'enquesta qualitativa confirma els resultats estadístics de l'enquesta de qüestionari, feta sobre unes mostres representatives (Duprez, 1996).

El fet que les polítiques de lluita contra la inseguretat siguin poc llegibles per als habitants dels barris més *sensibles* no significa, tanmateix, que siguin inútils.

S'ha subratllat que una de les missions essencials de les polítiques de prevenció és regular els conflictes socials i evitar els excessos i les manifestacions de violència. Això no s'ha de negligir. Tot fa pensar que aquestes polítiques contribueixen a limitar la territorialització de la desafiliació i el pas cap a situacions a l'americana.

Aquestes intervencions també repercuteixen a tornar a donar sentit als actors socials perquè els permeten renovar els lligams socials i accedir a una identitat positiva, pel que fa a uns mètodes institucionals i polítics que contribueixen a la seva estigmatització. És probable, d'altra banda, que no mesurarem l'abast de les transformacions que hi ha hagut, en vint anys, en l'acostament de professions, a les antípodes les unes de les altres, com ara la de l'educador i la de policia.

### 3. EL CONTEXT D'INSEGURETAT

El vaivé de les polítiques de prevenció social vers les polítiques de seguretat no es pot entendre sense l'anàlisi de l'evolució de les actituds en aquest àmbit. En el context d'una societat en mutació, les polítiques de prevenció social, lligades a la política urbana, intenten resoldre les conseqüències de la desafiliació —econòmica i de relació— dels grups de població més precaris, en particular els joves de barris populars, més afectats per l'atur i la precarietat que a països com ara Alemanya. Aquests darrers vint anys semblen una època de transició, caracteritzada tant per la caiguda del mur de Berlín i la redefinició de nous «enemics interiors, enemics infiltrats, enemics íntims» (Bigo, 1999; Césari, 1997), com per l'acceleració dels fluxos de capitals, de comunicacions, de productes, de poblacions, d'idees i de cultures, gràcies a les noves tecnologies.

Aquestes transformacions imposen una redefinició de les nostres categories d'anàlisi: allò global es revela en allò territorial, una proliferació de formes infra o suprapolítiques i contestatàries indueix a interrogar-se sobre les mutacions de les missions de l'Estat pel que fa als àmbits sobre els quals exerceix les seves prerrogatives de regalia. Com remarca, justament, Ph. Robert: «el territori té alguna cosa a dir-nos sobre les mutacions en curs; per al sociòleg de la marginació, arriscar-se a tenir en compte uns territoris té, d'entrada, el mèrit d'informar-nos sobre possibles mutacions del lloc i del rol de l'Estat en el control social» (2000).

La ciutat és l'emblema de les ansietats suscidades per aquestes transformacions, tant polítiques com econòmiques o socioespacials; espai geogràfic i fet social alhora, la ciutat aplega debats entorn de la violència dels barris, construïts amb el vocable més visible, més comú i més familiar de *seguretat* i, en canvi, oculta qüestions políticament incontrolables, per exemple les demandes d'atenció i d'igualació, així com de proteccions sempre creixents en termes de feina, mobilitat, salut, educació, benestar, riscos. Les preocupacions dels alcaldes i dels ciutadans expressen la seva inquietud respecte a certs grups i a certs llocs d'una ciutat menys sociable, en comparació amb un passat idealitzat, però només es tenen en

compte en el debat públic, a través dels mitjans de comunicació, a començament dels anys noranta, a causa del l'augment de les xifres de la delinqüència de menors.<sup>5</sup> Abans d'aquest període, les elits d'esquerra tenen dificultats per posicionar-se tant en el discurs com sobre les mesures d'una política d'ordre urbà.

Com més gran és una ciutat, més augmenta l'agudesa dels problemes, tant com la diversitat dels recursos emprats en la resolució dels conflictes. Tres factors —conjuntura demogràfica, salut econòmica i elecció política— pesen sobre l'estat de les relacions socials i la fluctuació de la petita i la mitjana delinqüència; el segon és important, tot i que no determinant: és la conjunció de factors múltiples que cal considerar en l'anàlisi, d'aquí la seva complexitat. Certament, no es pot negar la incidència del mercat: accelera la polarització i la segregació espacial de les poblacions, i també recompon els espais en funció de les pròpies finalitats, creant dislocacions i desplaçaments. Però, al mateix temps, les ciutats i els barris tenen arxius de destresa històrica i cultural, riqueses i tradicions de mobilització cívica que s'oposen a les forces de disgregació. Política i cultura formen la societat civil i la seva eficàcia. Així doncs, hi ha diferències històriques en les maneres de fer de països i de ciutats (Body-Gendrot, 1998).

Des d'un punt de vista comparatiu, el sentiment d'inseguretat —del qual es planyen els ciutadans de les grans ciutats franceses— es fonamenta menys objectivament en els delictes observats que en d'altres metròpolis d'altres països d'Àfrica, d'Amèrica Llatina, d'Àsia o d'Amèrica del Nord. Les fragmentacions territorials, socials i racials que segmenten les perifèries i els centres de les ciutats són menys extremes, quantitativament i qualitativa, i les poblacions d'habitatges socials francesos no són pas guetos americans, aïllats pel color de la pell i per la hiperpobresa de la població, sense serveis públics adequats (Brun *et al.*, 1994; Body-Gendrot, 1999; Wacquant, 1999). Hi ha menys armes mortals als carrers i a les ciutats i la majoria dels joves urbans no imaginem el seu futur en una presó. L'admetem o no, el procés d'assimilació cultural i socioeconòmic atenua les diferències d'origen i produeix una societat més consensual, pel que fa al seu projecte, però també respecte a les seves diferències, encara que el 75 % dels francesos és conscient de les discriminacions exercides envers els grups procedents de la immigració (Simon, 1999), discriminacions que poden engendrar frustracions violentes. En matèria de seguretat, no s'accepta l'autodefensa. La imatge dels funcionaris i dels alcaldes és positiva per al conjunt de la població. La intervenció de l'Estat en els processos socials no és pas criticada. Una gran part de la societat francesa continua pensant que com més jove és el delinqüent, més resocialitzable és, perspectiva abandonada, en part, als Estats Units, on quaranta-cinc estats han modificat la seva legislació per poder jutjar els menors de més de catorze anys als tribunals d'adults.

5. Seria inútil negar l'augment tendencial de la delinqüència dels menors en els anys noranta. Però, com subratlla L. Mucchielli (2000), les alces principals fan referència a unes categories d'infraccions, la descoberta i la repressió de les quals procedeixen directament dels enfrontaments quotidians entre els joves i la policia. El consum de drogues explica una part substancial dels increments.



Avui dia, els circuits d'informació, àmpliament difosos, permeten saber com viuen els altres en l'espai nacional, fins i tot en les altres ciutats. A més, l'important sentiment d'inseguretat d'alguns dels habitants de les ciutats relegades és vist per ells com una injustícia. A això s'afegeixen l'estigmatització territorial, el sentiment d'una absència d'oportunitats de mobilitat, comunament compartida; a partir d'aquí, qualsevol mena de conducta és possible. Alguns es repleguen a l'esfera privada; d'altres volen destacar per un consum ostentador de marques, d'altres —o els mateixos— per comportaments violents, la funció dels quals és «estabilitzar i controlar un entorn en mutació, provocar el que és previsible» en allò que D. Lapeyronnie anomena un *contramón* (1999). Paral·lelament, la separació col·lectiva dels habitants dificulta l'anàlisi del fenomen; la identificació amb el conjunt residencial en el qual es creix pot ser paral·lela a un rebuig dels habitants de certes cases, de certs forats d'escala o de certes associacions en una mateixa població (Body-Gendrot, de Rudder, 1998). La proximitat espacial de famílies amb orígens i trajectòries divergents pot exacerbar les diferències i dificultar la convivència en un mateix espai residencial (Chamboredon, Le-maire, 1970).

Els sondeigs només tenen un valor indicatiu, una fotografia instantània que no podria servir de prova, i s'han de confrontar amb les enquestes de victimització. Tanmateix, en poden constituir un indicador, si més no sobre l'àmbit del context mediàtic. El novembre de 1998, la por dels *desordres urbans* se situa en el segon lloc de les preocupacions dels francesos. Les tres quartes parts dels enquestats diuen que aquesta situació és extremament o molt preocupant. Els alcaldes de les grans ciutats posen la seguretat pública en el segon lloc de les seves prioritats, immediatament després de l'atur. A partir de l'any 2001, l'economia millora i la seguretat passa a ocupar el primer lloc de les preocupacions de l'opinió pública en els sondeigs. Diversos fets provoquen aquest canvi d'opinió: les xifres de la delinqüència juvenil, en un augment del 50 % després de 1990 (o sigui el 21 % del conjunt de la delinqüència, el 1998), i els successos que apareixen a primera pàgina dels mitjans de comunicació. L'ús de les xifres de la policia és una postura institucional bàsica. Ara bé, fa que B. Aubusson de Cavarlay remarqui que la proporció de joves en la delinqüència global, el 1996, és gairebé la mateixa que la de l'any 1980. Les denúncies de les víctimes, més freqüents, i les pràctiques institucionals, més rigoroses, són les responsables de l'augment estadístic (Aubusson de Cavarlay, dins Lazerges, Balduyck, 1998, 263-291). Per a L. Mucchielli, un augment de les violències urbanes testimonia tant la degradació de les relacions entre joves i policia com el creixement de la destrucció i la degradació de béns públics. En efecte, a partir de 1991, el nivell de la mesura que posa en funcionament la secció Ciutats i afores dels serveis secrets de la policia francesa «sobrerepresenta» els ultratges i els atacs contra els agents de la força pública.<sup>6</sup>

6. Vegeu el número 4/2001 de la revista *Déviance et Société*, dedicat a la sociologia dels desordres urbans.

Aquests actes violents, no són el pretext d'una manipulació institucional i mediàtica feta per pseudoexperts?<sup>7</sup> Aquests discursos, no són una presentació ideològica independent de l'evolució de la delinqüència a les ciutats? El context de les interpretacions sociològiques de finals dels anys noranta recorda el de finals dels setanta en un moment en què el sentiment d'inseguretat era analitzat independentment de la inseguretat real.<sup>8</sup>

A partir d'una enquesta de camp feta a la ciutat i als afores de Lilla (Duprez, 1996), es manifesten diversos tipus de desordres urbans, causats pels joves de les ciutats. Els incendis de cotxes (que es produeixen, en general, entre maig i juny) són clarament la manera que tenen certs grups de joves de negociar directament amb els polítics les seves vacances. Si bé aquí es pot parlar de la instrumentalització dels incendis, en d'altres casos es tracta d'un ritualisme, ja que no hi ha un objectiu de negociació sinó, simplement, una posada en escena.

No podem classificar aquests desordres urbans com a *violències*, ja que, com subratlla molt justament Ph. Milburn (2000), la noció de «violència actua com una sinècdoque dels il·legalismes, en particular d'aquells provocats pels joves, i de la inseguretat. Aquest efecte de sinècdoque, figura retòrica que empra la part per designar un tot (Becker, 1997), redueix un conjunt de comportaments a una noció molt imprecisa sobre el pla empíric».

Si bé és inútil negar que certs grups de joves de les ciutats recorren a la degradació de béns, es pot constatar que, contràriament a l'objectiu d'uns pagesos o pescadors manifestants que saquegen el Ministeri d'Equipaments de París o el Parlament de Bretanya, o d'altres institucions relacionades amb el món laboral, els mitjans de comunicació i els actors polítics no atribuirien sentit polític a les accions dels joves *vàndals*, negarien el seu potencial d'entrar en el joc dels actors i la seva capacitat d'oferir uns modes d'expressió alternatius. El fet que aquests actors siguin, freqüentment, d'origen estranger, incideix en aquest no-reconeixement?

Podríem pensar-ho. A. Collovald, al final d'una anàlisi sobre la cobertura dels desordres urbans a França, destaca l'exterioritat sociocultural dels periodistes, la qual cosa fa que els seus contactes amb els grups de joves siguin improbables, propicis a totes les incomprensions. «Estigmatització explícita o implícita: les seves actituds o els seus comportaments sempre es desxifren en termes de mancances, de fracassos, de defectes» (Collovald, 1999, 48). L'extrema fluïdesa de les identitats i de les situacions, veritablement, dificulta l'anàlisi. Sumem-hi que la violència invisible —consum de droga, mort per sobredosi, suïcidi—, relacionada amb l'economia subterrània, és tan preocupant com la violència visible als camps d'esport, als instituts o els enfrontaments amb els agents de l'Estat. Simplement, se'n parla menys (Body-Gendrot, 2001).

---

7. Aquest és el to de tots els articles de *Monde diplomatique* de febrer de 2001, en particular el de P. Rimbart.

8. En la literatura de l'època, especialment Coing et Meunier (1980) i Ackermann *et al.* (1983).

#### 4. LES POLÍTIQUES URBANES, AJORNADES

El 1993, amb el retorn de la dreta als comandaments de l'Estat, les polítiques preventives es duen a terme amb menys entusiasme, dins el marc de les polítiques urbanes. La delegació interministerial de la ciutat (DIV) ja no està sota l'autoritat del primer ministre, d'ara endavant està sota les ordres dels Afers Socials. Mètodes concurrents enfronten els ministeris, pel que fa a les fonts de finançament. El Ministeri de les Finances intenta reduir les iniciatives desplegades en més de vuit-cents barris sensibles. Per als uns, la descentralització ha anat massa lluny, per als altres, cal deixar més flexibilitat als alcaldes. La política, en un enfocament centrista, pretén satisfer el nombre més gran d'electors potencials. El 1993, s'assigna un pressupost de nou mil milions de francs als projectes urbans, per a cinc anys.

A la base de la política territorial de prevenció, els contractes de ciutat combaten els problemes socioeconòmics específics de tretze barris pilots (nombre que es revisa a l'alça) a través de les societats de cooperació interadministrativa, creades per afavorir una coherència entre els serveis i el terreny local. La política urbana ja no se centra en els barris problemàtics, sinó que s'adreça al conjunt urbà en el qual estan situats (contractes de ciutat, signats a partir de 1993). Aquesta és l'ambició, però no la realitat. Es pot considerar, altra vegada, un mètode de cop i no una reforma de les polítiques d'ordre a la ciutat (Duprez, 1997, 70).

A partir de 1994, es dibuixa una nova política, en tres àmbits. En primer lloc, una política de zones franques, calcada de les experiències angloamericanes, afegeix un component econòmic a les polítiques socials territorials (Body-Gendrot, 1996). Diversos analistes havien subratllat que l'absència d'acció sobre l'economia als barris era la feblesa d'una veritable prevenció social de la delinqüència (Duprez, Hedli, 1992). Un cert nombre d'alcaldes posen en dubte aquesta política per motius ideològics i, després dels primers balanços, pel seu cost, des del punt de vista dels serveis fiscals. Però s'obliden els casos, com el de Roubaix, en què les zones franques contribueixen a aturar l'espiral infernal de les fugides d'activitats econòmiques. Tot seguit, es creen unes feines urbanes, destinades als joves de les ciutats, un nou exemple d'acció preferencial territorial. Finalment, els representants de l'Estat i els barris sensibles signen uns contractes (Donzelot, Estèbe, 1999, 55). En l'èxit i el fracàs d'aquestes gestions cal tenir en compte el factor humà, en particular entre els responsables encarregats de negociar, d'establir unes prioritats de finançament i de convèncer els col·laboradors perquè s'impliquin en un mateix objectiu.

A diferència dels enfocaments angloamericans, en els quals es fa competir les ciutats, l'Administració, i després l'Estat, selecciona els barris sensibles i els col·laboradors locals negocien (Tabard, 1993). En efecte, l'enquesta INSEE, de 1995, sobre els barris que tenen polítiques urbanes, mostra una gran diversitat de barris, alguns són més propers a la mitjana de les zones urbanes que no pas a la dels barris veritablement en dificultats (Collectif, 1997). No cal negligir la influència política d'alguns alcaldes per obtenir crèdits per a barris que no són pas tan *sensibles* com indica la seva classificació en una taxonomia administrativa. En la majoria

ria dels casos, els processos de negociació es fan força difícils, a causa de la complexitat de les xarxes de poder i d'influència. Per evitar les crítiques, els responsables distribueixen els fons entre tots els municipis, sigui quina sigui la gravetat de les seves dificultats. Els veritables canvis només es produeixen com a resposta als desordres o als avalots.

Paradoxalment, el retorn de l'esquerra al poder, el 1997, no suposa pas una reactivació de la política urbana. Fins i tot, es pot llegir en un important diari del vespre que el delegat general de la DIV es veia al capdavant d'un vaixell, amb tots els llums apagats, i entre la boira. Però, l'esquerra podia abandonar els seus militants implicats en la política de prevenció als barris? Amb els anys, la política de la ciutat havia obert mercats públics i havia creat nombrosos llocs de treball, inclosos els dels joves procedents de la immigració, neoproletariat urbà encarregat del control social. Es poden suprimir aquests llocs de treball, quan l'objectiu és disminuir l'atur? S'han de municipalitzar i perdre així la mediació que exerceixen entre l'esfera local i el poder central?

Durant la primavera de 1998, es crea un tercer tipus de polítiques (fortes en retòrica i en gestos simbòlics i febles en pressupost), amb una reorientació dels consells locals de prevenció sobre la seguretat.

## 5. UNA RETÒRICA SOBRE LA REACTIVACIÓ D'UNA POLÍTICA DE PREVENCIÓ

Certament, la política de prevenció continua amb els grans projectes urbans i els grans projectes de ciutat, amb la pretensió d'articular la reestructuració urbana, la revitalització econòmica i el projecte social, però es posa una insistència nova en la seguretat (vegeu *infra*). Després del col·loqui de Montpeller, *Agir au quotidien dans les villes*, el març de 1999, els consells municipals de prevenció de la delinqüència (CCPD) es transformen en CCPS (prevenció i seguretat). Es fan nous finançaments per al període 2000-2006 i es posen en marxa cinquanta grans projectes urbans, centrats en una reestructuració dels habitatges i dels equipaments. S'està a punt de signar nous contractes urbans. Es preveu reforçar els serveis públics als barris amb dificultats.

Quin balanç es pot extreure d'aquests vint anys de polítiques de prevenció social? Ningú no pot comptabilitzar les violències evitades, afirma, amb raó, J.M. Delarue, antic delegat de la DIV. Sense aquesta política de prevenció, les coses haurien estat pitjors, en termes d'exclusió i de desemparament? El problema de les polítiques públiques franceses prové del fet que no s'avaluen gaire i que, en lloc de posar-hi fi i intentar un altre enfocament, perduren a despit dels seus fracassos (política de mil·lules, evocada el 1991 per J.M. Delarue). Malgrat les intencions de modernització de l'Estat, no s'imposa ni el mètode global ni el transversal i les concurrències entre els ministeris i entre els serveis no desapareixen, encara avui. Aquesta col·laboració no es basa en una dinàmica de confiança. No podem subestimar els conflictes d'ideologia, d'objectius i d'interessos i les dinàmiques negatives entre les seves parts constitutives. El mètode de gestió, efectivament, institucionalitza la desconfiança i els rituals de verificació descrits per A. Crawford (en aquest

volum). Amb algunes excepcions, per als serveis de policia i de justícia és sempre molt difícil col·laborar amb els treballadors socials i els educadors en casos específics. A més, els serveis descentralitzats i els alcaldes s'afanyen a aconseguir subvencions dels ministeris, més que per aplicar la prevenció a barris marginals —els quals, a més, voten poc— les volen per finançar les operacions en curs.

La delimitació de les zones de política urbana es fa a partir dels mapes de l'Administració i no a partir dels problemes de delinqüència. En un informe de vuit-centes pàgines, publicat el 1998, l'antic ministre J.P. Sueur, ajudat per un equip d'experts, descriu l'estratègia que s'hauria de seguir per resoldre els problemes dels barris. Intitulat *Demain la Ville*, l'informe preconitza unes relacions contractuals entre l'Estat i les zones metropolitanes basades en un principi de solidaritat i de responsabilitats compartides. Insisteix en el caràcter mixt de la societat, en la qualitat dels serveis públics i en l'anivellament d'aquests barris a través d'uns impostos per poder finançar els programes dels contractes en matèria de transports, de rehabilitació d'edificis i d'arranjament urbà (Sueur, 1998, 4). Però la intercomunitat, les comunitats de municipis, els governs de poblacions que volen preservar uns interessos urbans inquieten, en particular, els polítics rurals sobrerrepresentats al Senat. Nombrosos països topen amb obstacles similars i la invocació a un Pla Marshall per als afores, del candidat J. Chirac, el 1995, no ha estat més que retòrica electoral.

Podem dir, encara, que aquestes polítiques són concebudes al capdamunt de l'Estat. G. Chevalier (1996, 224) defensa que «més que el naixement d'un "Estat animador", la política urbana ha suposat una reorientació autoritària del mode d'acció a iniciativa de l'Estat, per intentar controlar els efectes de la descentralització». A diferència dels països veïns, en aquests projectes no es tenen en compte ni les aportacions del sector privat, ni el punt de vista dels habitants, ni els controls democràtics mutus (Body-Gendrot, 2001). Aquestes polítiques són un afer d'experts, la posició dels quals, sovint, és fràgil, en els organigrames de la funció pública territorial.

## 6. ELS OFERIMENTS DE LA SEGURETAT

Quan l'esquerra arriba al poder, el 1981, i G. Bonnemaison s'encarrega de reflexionar sobre la delinqüència dels menors i els problemes de divisió social als barris, la pàgina no està totalment en blanc. El 1977, la comissió Peyrefitte sobre la seguretat identifica clarament les estratègies que cal posar en funcionament per restablir l'ordre públic. Un gran nombre de les seves proposicions són represes pels alcaldes que envolten G. Bonnemaison. Tanmateix, la comissió Bonnemaison vol desmarcar-se de les proposicions relatives a la *seguretat* pública, considerada com un àmbit reservat a la dreta. Deixa de banda les peticions de fermesa i de retorn a l'ordre i preconitza una estratègia pragmàtica de tractament de la delinqüència. Cerca les eines locals i hi implica els alcaldes. Per això, els instruments «de regalia» de l'Estat —la policia, estatal des de 1941, i la justícia—, primer de tot, només seran presències simbòliques en els grups de col·laboració posats en fun-

cionament dintre de les polítiques de prevenció, encara que, a les reunions, els comissaris centrals de la policia presumeixen de la seva experiència, basada en les estadístiques delictives.

«El 1982... havien estat progressivament proscriu'ts tota una sèrie de mots, per vergonyosos, del vocabulari de les persones que volien tenir un enfocament positiu, o suposadament positiu, dels problemes d'inseguretats. El resultat era que només aquells que en tenien una visió negativa utilitzaven alguns termes, reforçant, evidentment, la seva negativitat, com ara sanció, presó, violència, delinqüència... testimoni o educació cívica» (Bonnemaison citat per Dourlens, Vidal-Naquet, 1994,13).

El títol mateix de l'informe de 1982 sobre la seguretat dels alcaldes va ser àmpliament discutit i quan es va admetre que hi havia de figurar el mot repressió, va ser inserit entre el de prevenció i el de solidaritat. «El rol essencial de l'aparell repressiu és... mantenir el consens nacional sobre una sèrie de valors, en els quals es basa la vida comuna, confirmar la solidaritat nacional», es podia llegir a l'informe. La majoria de les proposicions es referien a la prevenció i s'hi ignorava la sanció. La repressió no era un dels temes de debat nacional o local (Dourlens, Vidal-Naquet, 1994, 13).

Malgrat l'evolució dels alcaldes d'esquerra, en aquesta època, vers una concepció menys idealista de les respostes a la delinqüència i una certa forma de pragmatisme, per a nombrosos militants d'esquerra, la policia sempre és percebuda com «un mal necessari, obscur i inquietant» (Monjardet, 1996). L'informe dels alcaldes afirma que «la policia ha d'estar sota la responsabilitat de l'Estat en allò que fa referència a l'ordre públic i sota el control de la justícia quan exerceix missions judicials... Cal trobar la manera d'arranjar aquest conflicte de mètodes (entre la policia i l'ajuntament), sense que l'alcalde esdevingui el cap de la policia ni el comissari de policia, el responsable de la prevenció...». Si hi ha d'haver repressió, no ha de ser entre els petits i mitjans delinqüents, que ja són a càrrec de mesures de prevenció, sinó en «el veritable bandidatge i les reincidències no esmenables, als quals cal aplicar una repressió ajustada» (Dourlens, Vidal-Naquet, 1994,15-16).

Ara bé, durant aquest període, les xifres de la delinqüència enregistrades per la policia no deixen d'augmentar, però, com suggereix D. Monjardet, basada només en el manteniment de l'ordre i la lluita contra el bandidatge, la policia, en obligació de *mutisme*, farà la impressió que ha perdut el coneixement del carrer i els seus antics sabers. És notori també que l'hermetisme mental de les elits franceses els impedeix fixar-se en l'evolució de la delinqüència a d'altres països i en les estratègies desplegades per circumscriure-la.

Durant aquests anys marcats pels desordres als afores i per l'augment potencial de les víctimes, el sentiment d'inseguretats respecta poc les categories socials. En les representacions, l'eficàcia de la policia, de la justícia i del sistema penitenciari, cada cop més costós, és clarament qüestionada. Enfrontada als macrocanvis socials i culturals del país, la jerarquia policial fa la impressió que resisteix a la necessitat de reformar les seves estructures i els seus mètodes d'intervenció. En part, aquest dilema sorgeix perquè el govern es mostra incapaç de resoldre el desacord, al si de la policia de l'Estat, entre els defensors del manteniment de l'or-

dre (amb intervencions dirigides) i els defensors de la seguretat pública (destinada a tranquil·litzar la població) —destaca P. Cardo, alcalde de Chanteloup-les-Vignes (municipi marginal de la regió parisenca) i autor d'un informe sobre les violències urbanes (1991). El manteniment de l'ordre, freqüentment, ha estat la primera prioritat, herència dels gloriosos trenta, quan la seguretat dels francesos no era pas un problema. També s'ha negligit el tractament de la petita i la mitjana delinqüència i dels desordres urbans. D'altra banda, allò que D. Monjardet anomena la deflagració de 1968 i l'amenaça de l'esquerra acaparen l'atenció de la jerarquia policial, fins a mitjan anys setanta.

El sentit comú i, principalment, les classes mitjanes, interpreten la creixent percepció de la inseguretat a les ciutats com una crisi de l'autoritat de l'Estat i una absència de perspectiva. «La font de controvèrsia entre França i la seva policia prové de la diferència percebuda entre allò que la policia hauria de fer i allò que fa. Aquest sentiment varia, segons les categories d'usuaris o d'observadors, però el comparteix el conjunt de la població», escriu J.M. Belorgey, en un informe sobre la reforma de la policia, que és criticat (1991; 2000). El sentiment que la policia no es preocupa del deteriorament de la qualitat de vida quotidiana i del creixement de la delinqüència caracteritza els anys marcats per les polítiques de prevenció.

Mentre que, segons l'informe Peyrefitte de 1977, l'any 1976 hi havia el doble de delictes que l'any 1967, cinc vegades més robatoris violents a mà armada i vint vegades més d'atracaments (1977, 31), el nombre de delictes contra els béns es continua duplicant en els anys vuitanta, segons les xifres oficials, mentre que els atemptats contra les persones resten estables. El sentiment d'inseguretat és evidentment subjectiu. Certament, menys del 5 % dels francesos han estat víctimes d'una agressió seriosa, segons el model introduït per l'INSEE, el 1996, en l'enquesta sobre les condicions de vida de les famílies. Per contra, els delictes són entre quatre i cinc vegades més alts que no pas allò que revelen les estadístiques oficials, segons una enquesta de l'IHESI feta el 1999. Es resolen menys del 15 % dels robatoris (o sia les dues terceres parts de les denúncies) i menys del 10 % de les violacions (Robert *et al.*, 1990, 69). El 80 % dels afers s'arxiven, en part, per la manca d'identificació dels autors. Desencorajades, mal rebudes a les comissaries, nombroses víctimes no denuncien i quan ho fan és sovint a petició de les assegurances. L'exemple següent mostra els efectes nocius d'aquesta situació. Un procurador provincial, sobrecarregat de feina, decideix, un bon dia, arxivar sense conseqüències els casos de robatoris comesos per menors en un supermercat local. Per tant, el comissari de policia deixa de registrar les denúncies del director del supermercat. Els robatoris dels joves s'intensifiquen. Exasperat, el director contracta un nou equip de seguretat privada. Llavors, es produeixen violentes confrontacions entre els vigilants i els joves, i els polítics es veuen obligats a intervenir per posar fi als avalots, després que quatre joves fossin arrestats.

Per bé que la policia es beneficia globalment d'una imatge positiva (les persones estan convençudes de la seva necessitat), les opinions negatives augmenten quan s'avalua l'eficàcia del seu treball (Zauberman, Robert, 1995, 63-64, 71).

La «cultura» de la prevenció social, molt arrelada a França, revela una dificultat, la de separar allò que depèn de la responsabilitat de l'Estat d'allò que depèn d'altres actors. La política urbana intenta reconstruir el teixit sociourbà, promoure una participació més àmplia, mantenir una policia de proximitat i donar més autonomia als actors de camp. A més, per bé que no s'ha establert cap vincle convincent entre el vandalisme institucional, els desordres als *afores* i l'augment del sentiment d'inseguretat, se suposa que aquest sentiment desapareixerà quan el *l'ligam social* (l'altra expressió preferida per referir-se a la confiança compartida) es consolidi. En conseqüència, el pragmatisme inicial de la prevenció social sembla sobredeterminat per una mena de doctrina, gairebé una cultura, basada en la repulsió envers la repressió, fins i tot renovada (Dourlens, Vidal-Naquet, 1994, 17).

A partir de 1986, la majoria dels CCPD opta per unes actituds minimalistes més que no pas per un debat sobre els mètodes de la policia i de la justícia als municipis (Estèbe, 1990). Cal recordar que en el sistema francès no s'informa els alcaldes de les operacions de manteniment de l'ordre que la Policia nacional fa al seu municipi, fins i tot ni de les operacions importants, si no és que se n'assabenten a través de les seves pròpies xarxes d'informació extraoficials. Un dels seus dissenys, rebre més informació, acaba de ser aprovat (2001). A les CCPD, freqüentment, la participació de la policia és marginal i es limita al comentari de les estadístiques sobre la delinqüència. A mitjan anys noranta, això canvia, perquè els mètodes preventius mostren els seus límits en matèria de seguretat i de tractament de la delinqüència juvenil; perquè, per respondre als seus conciutadans, els alcaldes s'han de dotar d'eines i perquè es demana a la policia i a la justícia que siguin més dures.

## 6.1 Els nous enfocaments policials en les polítiques urbanes

El context específic francès permet comprendre per què la Policia nacional francesa sembla incapaç de calmar les inquietuds de l'opinió pública (Lévy, 1999). Tant el sistema de la policia com el de la Gendarmeria francesa estan centralitzats i són múltiples. Estan formats per diferents forces, cadascuna centralitzada i competint l'una contra l'altra. Prop de dos-cents trenta mil policies i gendarmes estan sota l'autoritat del poder executiu. Després de l'Estat espanyol i Itàlia, França és el país europeu que té la ràtio més alta de policies per habitant.<sup>9</sup> La Policia nacional està dividida en diverses seccions: seguretat pública, policia judicial, serveis secrets, contraespionatge i estrangeria. Comparteixen tres grans funcions: l'ordre públic, la lluita contra el crim organitzat i la policia de proximitat.

9. No examinarem pas aquí el funcionament de la Gendarmeria, si no és per dir que la seva imatge és positiva. La Gendarmeria depèn del Ministeri de Defensa. És el cos de policia més antic i ha inspirat nombrosos cossos de policia europeus. Està format per noranta mil efectius, que operen en zones rurals i semirurals. Gràcies a uns excel·lents mètodes d'investigació i al seu professionalisme, el 66 % dels casos *estaven resolts, el 1998*. J.P. Brodeur compara el gendarme amb el xèrif (1990, 203 sq.) en termes de legitimitat, proximitat i sentit de la responsabilitat. Però el desplegament actual de la Gendarmeria a les zones de la perifèria urbana posa en dubte la seva eficàcia.



L'accentuació del lligam entre el tractament de la qüestió social i la territorialització de les eines, després de 1980, pot semblar un repte a les dues primeres funcions de la policia. Com es pot desenvolupar la tercera, la de la seguretat pública, si no és amb una adaptació de la feina dels policies als contextos locals i a les necessitats específiques de les poblacions? Els ciutadans reclamen una policia de proximitat, visible, que escolti les víctimes, com existeix en d'altres països europeus. Ara bé, la cultura policial i els beneficis assolits s'oposen a aquests canvis, susceptibles de *balcanitzar* la policia.

## 6.2 La policia de proximitat

A mitjan anys vuitanta, es fan alguns intents d'acostar la policia als ciutadans, seguint les propostes de la comissió Bonnemaison en matèria de barris. Fins i tot, s'implica els policies en els dispositius d'animació locals, els comitès d'acció joventut (CAJ); algunes experiències perduren avui, als afores d'Estrasburg. Però l'àmbit del barri sempre ha estat tenallat entre una cultura policial, que li és majoritàriament hostil —dubta de la seva eficàcia— i una organització, que en fa una policia residual. Després de cada esdeveniment (manifestació, avalots, moviments socials...), la jerarquia culpa els efectius dels barris. Per tant, la pràctica no es correspon amb el discurs (Monjardet, 1996, 240 sq.).

La creació d'una veritable policia de proximitat a les zones urbanes *sensibles*, especialment als afores, esdevé una prioritat, en matèria de seguretat, del govern encapçalat per Lionel Jospin, des de la tornada al poder de l'esquerra, el 1998. El primer ministre de l'Interior d'aquest govern —abans de la seva dimissió, el setembre del 2000, a causa de l'afer cors—, J.P. Chevènement, n'és un portaveu aferrissat, que multiplica «les “misses cantades” republicanes» per mobilitzar l'aparell policial. Després d'haver fet un cop d'ull al model de policia comunitària del nord d'Europa, se'n reté l'ús semàntic d'una policia de proximitat, «la qual cosa suposa més un esforç d'adaptació organitzacional de la policia pública envers els ciutadans que no pas un esforç organitzat pels poders públics de cooperació dels ciutadans en el manteniment de “la seva” policia» (Ocqueteau, 2000, 171).<sup>10</sup>

Ara bé, tret dels joves policies contractats,<sup>11</sup> l'oposició continua. Per què? Segons D. Monjardet, posar en funcionament una policia de proximitat implica grans canvis en el reclutament i en la formació inicial i contínua dels policies, en les modalitats de destinació, mobilitat i gestió de les carreres, en l'aplicació de les eines d'avaluació i de control, en les pràctiques, en la cultura professional, en les relacions amb l'usuari (1999, 525). Molts policies acusen aquesta «nova» policia

10. *Cahiers de la sécurité intérieure*, revista publicada per La Documentation française, dedica un dossier a «Les dilemmes de la proximité», compilació d'experiències estrangeres a Europa, núm. 39, 2000.

11. Sovint, a la pràctica, la policia de proximitat suposa l'afegiment d'adjunts de seguretat (ADS) (formats en un mes, reclutats per cinc anys i remunerats amb el salari mínim), al costat d'alguns joves agents tot just sortits d'una escola de policia, per reforçar els policies de barri destinats en un districte determinat. Sovint, es nomena un lloctinent de policia, per assegurar el treball de comunicació entre els participants.

d'angelisme o de laxisme, per oposició a la duresa demanada per restablir la tranquil·litat. Un gran nombre de policies consideren encara que ser policia de proximitat no és pas una *véritable* «feina policial, que ells no han entrat pas a la policia per jugar a fer de guardians o per fer de cangur»; d'altra banda, a més, aquesta feina preferentment es deixa per als joves alumnes o els solitaris. Contràriament al model britànic, que ennobleix la policia de carrer, la policia francesa margina la seguretat pública.<sup>12</sup> Fins i tot quan en té la voluntat, com sembla que és el cas el 1999, l'Estat té moltes dificultats a l'hora d'introduir reformes a la corporació policial, que refusa d'admetre el ciutadà entre ella i l'Estat. Per al sindicat de comissaris i alts funcionaris de la Policia nacional, la descentralització requereix *més Estat* per evitar els feus i *les visions estretes dels alcaldes* (citats per Lévy, 1999, 77). Per tant, com subratlla Ocqueteau (2000), «l'exercici de comandament serà llarg i difícil, però, en aquesta matèria, cal saber donar temps al temps».<sup>13</sup>

A França, la policia rarament treu la seva legitimitat de la satisfacció dels ciutadans en un territori determinat —com passa al Regne Unit, als Països Baixos o, fins i tot, a Alemanya (Body-Gendrot, 1998)— sinó que l'espera de la seva jerarquia. En resulta una ignorància i un refús recíprocs entre la policia i els ciutadans, en particular a les zones de risc. Els joves policies traslladats als afores gairebé no viuen mai allí (contràriament als gendarmes) i tornen a casa seva, a la província, quan no estan de servei, o sigui, una part de la setmana. També tenen tendència a demanar ràpidament el seu trasllat, per treballar prop de la seva zona d'origen i, sovint, es queden a contracor a la regió parisenca o a les CRS (Companyies Republicanes de Seguretat), forçats i descontents. Certament, hi ha excepcions, un inventari de bones pràctiques mostra que els policies ben establerts durant diversos anys mantenen unes relacions duradores i grates amb la població urbana, inclosos els joves.

### 6.3 Mesures d'urgència

Com a resposta a les denúncies dels alcaldes de certs barris, a començaments dels anys noranta, el Ministeri de l'Interior inicia diversos canvis:<sup>14</sup> contracta més gent i augmenta els recursos de la policia, reforma les estructures i les estratègies.

Des de 1981, el ministre Gaston Defferre (també alcalde de Marsella) contracta deu mil policies i millora la seva formació. De 1986 a 1990, el seu successor, Pierre Joxe, augmenta el pressupost de la policia cinc mil milions de francs, per millorar-

12. A França, s'esbossen alguns gestos simbòlics, a partir de 1989, per exemple, la creació d'una Sotsdirecció de Prevenció i Acció social, a la Direcció General de Seguretat Urbana, però la seva influència és irrisòria.

13. Per a una exposició detallada de la doctrina oficial de la reforma francesa, cf. Ministeri de l'Interior, *Guide pratique de la police de proximité*, París, IHESI, La Documentation française, 2000. F. Ocqueteau destaca bé els objectius d'aquesta reforma i afirma que caldrà una desena d'anys per mesurar-ne els resultats (2000, 173-183).

14. Vegeu Monjardet (1996), pàg. 240 sq.

ne les infraestructures. Entre 1994 i 1995, el nou ministre, Charles Pasqua, contracta cinc mil policies i destina set mil milions de francs a la modernització de les estructures policial. A finals de 1991, milers de joves fan el servei militar a la policia, com a Service National Ville («servei nacional urbà», els legisladors posen fi al servei militar, el 2001). Es transfereix un cert nombre de tasques restringides als policies a d'altres serveis, que sovint depenen dels municipis (objectes perduts, documents d'identitat, etc.). Però, alhora, es revisa a la baixa les hores de feina efectives (per a un policia en actiu, cal comptabilitzar-ne set al dia, tenint en compte les baixes per malaltia, les vacances, la formació, etc.).

Les lleis Debré de 1995 confirmen l'enfocament monopolitzat de la repressió, confiada només a la policia. Diversos actes de terrorisme permeten que el ministre de l'Interior de l'època, J.L. Debré, accentui la vigilància de l'espai públic amb el programa Vigipirate, amb la presència de les forces d'intervenció CRS i dels militars al costat dels gendarmes i de la policia urbana. Paral·lelament, el ministre de Justícia, Jacques Toubon (1993-1997), crea les Unitats d'Enquadrament i Educació Reforçada (UEER), que s'encarrega dels delinqüents reincidents. Qüestionats llavors pels militants d'esquerra, aquests dispositius perduren i cap govern no s'atreveix a suprimir-los, per por de les crítiques; fins i tot, es reforcen diverses vegades, el 2001, especialment després dels actes de terrorisme als Estats Units.

El govern d'esquerra endureix el to a finals dels anys noranta, sota la pressió dels alcaldes i dels funcionaris territorials, de les xifres de la delinqüència, de les consideracions electorals i dels canvis europeus. La qüestió de la suspensió dels subsidis a les famílies de delinqüents es deixa a l'apreciació local de les caixes de subsidis familiars. El Ministeri de Justícia encarrega als fiscals que sancionin més severament les agressions de joves contra els agents de l'Estat, en virtut d'una reinterpretació de l'ordenança de 1945. Alhora, l'enfocament francès té la singularitat de resistir prou bé el populisme punitiu i les derives *seguritàries*. El 1997, per exemple, el consell d'Estat prohibeix als alcaldes que dictin ordenances a favor de les quedes o els decrets contra la mendicitat agressiva, sense precisar-ne la durada (limitada) i l'espai afectat. Tanmateix, el 2001, els alcaldes obtenen l'autorització per establir les quedes als barris «sensibles», a parer seu (Orléans i Colombes, a la regió parisenca, Cannes, Étampes i Niça, o sigui en els municipis que fan campanya en les darreres eleccions municipals sobre el tema de la inseguretat). Es prohibeix que els menors de tretze anys siguin al carrer, no acompanyats, entre les onze de la nit i les sis del matí, als barris estadísticament designats com a barris de risc. D'altra banda, es critica la creació d'un fitxer nacional per facilitar la feina policial, la Comissió Nacional d'Informàtica i Llibertat vetlla per les llibertats públiques.

En aquest punt, cal esmentar el rol dels serveis secrets en la construcció de les *violències urbanes*. Per a un cert nombre d'investigadors, les nocions d'inseguretat i de violència urbana són, de fet, construccions sociopolítiques, sense relació amb la realitat del terreny. El terme violència urbana, per exemple, l'inventa el departament dels serveis secrets, delítos de continuar actiu després del declivi de l'amenaça de l'esquerra, durant els anys setanta, i després de l'escàndol del cas Doucé. Experts de la policia política i d'antiterrorisme desenvolupen un *màrqueting* intel·ligent prop del Ministeri de l'Interior i fan valer l'existència d'un *enemic*

incopsable, procedent de territoris susceptibles de canvis violents i terroristes (Bonelli, 1999). La capacitat de comunicació de la secció Ciutats i afores dels serveis secrets envers els mitjans de comunicació (els altres serveis són reservats) permet que el Ministeri de l'Interior faci la impressió que no està pas inactiu i que vigila quotidianament l'augment de les *violències urbanes* en uns cinc-cents territoris, després en més d'un miler (sobre prop de cent mil). Aquesta interpretació significa que el sentiment d'inseguretat produït per les anomenades *violències urbanes* només existeix al cap? ¿Són posades, deliberadament, al centre del debat públic per tots aquells, al si de les institucions, l'interès dels quals és fer un problema tant dels riscos com dels autors d'avalots i de les seves víctimes, per donar compte dels conflictes, fins i tot, dirigir-los? Això és més fàcil com més imprecís és allò que provoca inquietud.<sup>15</sup>

Sigui el que sigui, el terme *violències urbanes* és lluny d'expressar la diversitat de les tensions que han allunyat progressivament els joves de les institucions encarregades de prevenir-les. Als barris pobres, les relacions entre joves, habitants i policia es continuen degradant, els anys noranta. En alguns barris, cada intervenció policial, sovint a petició d'un habitant, provoca una mobilització col·lectiva contra la policia.

#### **El cas Riad a Lilla-sud o els dilemes de la policia de proximitat**

El 24 de març de 2000, un agent de policia és atacat violentament per una desena de joves, quan intenta, amb dos companys, interpellar quatre menors que pugen, per torns, a un ciclomotor robat.

El 15 d'abril, quan els policies encara tenen al cap el rostre, completament entumit del seu company, la foto del qual surt a primera pàgina a la premsa local, un habitant avisa la policia i explica que hi ha dos individus engrescats dins un cotxe. L'escena passa a una àrea d'aparcament d'un conjunt d'habitatges col·lectius. Dos homes de la brigada canina hi van. No deixen anar els gossos, poc útils per a fer sortir els dos individus del cotxe. Si bé el primer agent n'arriba a fer sortir, sense gaire dificultat, Farid, de 27 anys, assegut al volant, el segon —amb l'arma a la mà— mata Riad, de 24 anys, un jove algerià que els serveis de policia no coneixien. El policia s'ha sentit amenaçat. Al cotxe, es troba una ampolla de whisky mig buida: els dos joves celebraven, sembla, la contractació de Riad com a jove vigilant de la comunitat urbana.

Aquest afer dramàtic provoca una explosió de violència i incendis al barri, entre els quals els de dotze petites empreses instal·lades, amb prou feines, per l'ajuntament a la zona franca. Aquesta agressivitat policial és simptomàtica de les dificultats que té la policia de canviar les seves pràctiques, ja que el barri en qüestió, Lilla-sud, és un lloc pilot de la policia de proximitat. Feia poc temps que el ministre de l'Interior havia visitat el barri per lloar els mèrits de la policia de proximitat.

15. La revista *Déviance et société* ja ha tractat aquestes qüestions en un número especial intitulat «Les desordres urbains: regards sociologiques» (número 24/2000). Vegeu especialment l'article de Mucchielli (2000, 351-376).

Les grans dificultats constatades en les relacions dels joves dels afores especialment els procedents de la immigració amb les institucions, en particular la policia, posen a primera línia les qüestions ètniques, en un país on perdura la primacia del model universalista —tots som fills de la República, siguin quins siguin els nostres orígens—; des d'aquest costat de la Mànega i de l'Atlàntic, tots els partits consideren que el model angloamericà de *comunitats ètniques* no val per res.

## 7. LES DISCRIMINACIONS A LA SOCIETAT FRANCESA: ELS LLOCS DE TREBALL RELACIONATS AMB LA SEURETAT

Fins a finals dels anys vuitanta, la societat francesa està força convençuda que el seu model d'integració de les poblacions immigrants és el millor del món, lligat amb la seva ambició universal. Això que anomenem aquí l'ideal republicà —la integració individual en el marc d'una política d'igualtat d'oportunitats— aconsegueix integrar força bé els nens que provenen de les diferents onades migratòries. Així, Dominique Schnapper, en un estudi comparatiu de les polítiques europees, precisa que «França és l'Estat nació per excel·lència i, per consegüent, la nació de la integració individual... El sistema escolar centralitzat i autoritari educa i integra, durant més d'un segle, tots els nens, inclosos aquells, els pares dels quals han immigrat a França recentment... Aquest model, encara que és pertorbat per les modes d'integració específica de les societats modernes, continua garantint la socialització dels fills d'immigrants» (1992, 114-116).

Des del començament dels anys noranta, l'augment de les violències urbanes, les persecucions entre joves dels afores i la policia, així com els avalots que sacsegen els afores al mínim incident, haurien d'haver cridat l'atenció dels investigadors. Les seves preocupacions els duen a interessar-se per les formes de mobilització dels joves, a investigar si hi ha un moviment social latent<sup>16</sup> en l'augment de les mobilitzacions antiracistes, engegats com estan a trobar el relleu del moviment obrer.

Probablement, a causa del discurs antiimmigració del Front Nacional, els investigadors de ciències socials, sobretot, s'afanyen a mostrar que el procés d'integració continua.<sup>17</sup> De fet, a grans línies, es pot considerar que el procés d'integració dels nens immigrants continua i que el seu grau d'escolaritat no és pas diferent, globalment, del dels altres nens, tret que s'examinin les coses des d'una posició social idèntica (Vallet, 1996). Segons L.A. Vallet, les famílies immigrants perceben el sistema educatiu com una via important de mobilitat social. Les nostres dades<sup>18</sup> no contradiuen pas aquestes anàlisis. En el cas de Lilla-sud, el 21 % dels homes, entre els vint i els trenta-cinc anys, d'origen magribí, tenen un títol d'ensenyament superior, en comparació amb el 17 % dels altres joves. És cert que

16. És, per exemple, la preocupació de F. Dubet (1987).

17. Pensem, en particular, en els nombrosos escrits de M. Tribalat, P. Weil i P.A. Taguieff.

18. Ens referim als resultats de l'enquesta «condicions de vida», duta a terme per l'INSEE a deu dels barris inclosos en les polítiques urbanes, el 1994-1995; cf. Duprez, Leclerc-Olive, Pinet, 1996 i a *Vivre dans les quartiers «sensibles»*, *Profils*. INSEE, Lilla, agost de 1996, núm. 41.

la situació és menys favorable per a les noies d'origen magribí: el 13 %, o sia, menys que els seus germans, però igual que la d'altres dones (18 %). Cal verificar que els índexs d'accés i d'èxit no amaguen fenòmens de relegació específica a professions poc valorades, la qual cosa no és pas improbable, però actualment cap enquesta no respon estadísticament aquesta pregunta. De la investigació de Lilla, tanmateix, destaca que els joves procedents de la immigració magribina tenen moltes més dificultats que els altres per trobar una feina estable. Així, al barri de Lilla-sud, format per una població amb molta precarietat i habitant essencialment dels grans blocs d'edificis, només el 10 % dels posseïdors d'un títol superior al batxillerat no magribins són a l'atur, en comparació amb el 59 % dels joves d'origen magribí.

Tanmateix, avui, el model d'integració sembla que està en crisi, en el sentit que els fills d'immigrants, de vegades els néts, tenen dificultats específiques en l'accés a una feina estable, tot i que la constatació és més vàlida en certes regions que en d'altres. Així, les diferències no són pas significatives als barris nord de Marsella. No obstant això, sembla que, sense caure en un discurs catastrofista sobre les discriminacions de la contractació, cal estar atents a l'experiència específica dels joves procedents de la immigració en certs barris, enfrontats a una paradoxa: el recurs a l'escola i al títol aprofundeix les diferències segons l'origen i l'absència de títol accentua la desafiliació econòmica. Sembla que les dues dimensions de la integració, l'econòmica i la cultural, s'exclouen mútuament.

Als informes, aquesta constatació entre la societat francesa i les seves discriminacions planteja una triple interrogació:

- Si el món de les empreses té responsabilitat en les pràctiques de discriminació relacionada amb els orígens (culturals, territorials, ètnics), els poders públics no en tenen també una part, de responsabilitat?
- Si les tensions entre els joves de les ciutats i les forces de la policia són cada cop més freqüents, no estan en part relacionades amb la composició dels serveis de policia?<sup>19</sup> A més, el fet que els serveis de seguretat privada recorrin preferentment a immigrants, no contribueix, com una mena d'efecte pervers, a deixar en mans de les ètnies diferents sectors de la seguretat?
- Finalment, la subpresència flagrant de joves immigrants als serveis de policia, prové de la problemàtica dels afores (una mena d'aversion a la policia) o de mecanismes amagats, relacionats amb el procés de contractació?

Una investigació recent permet, si no donar-hi una resposta, aclarir aquestes qüestions (Duprez, Pinet, 2001).

Hi ha el risc que es consolidi una fractura en la composició dels serveis de seguretat, segons que depenguin de l'Estat —Policia nacional, Gendarmeria, dua-

---

19. Durant les trobades nacionals d'actors de la prevenció de la delinqüència, a iniciativa del ministre de la Ciutat, el 17 i el 18 de març de 1999, a Montpeller, J.P. Chevènement, ministre de l'Interior, diu que el seu ministeri donarà exemple i contractarà una *policia a imatge dels habitants dels barris*.

nes—, dels municipis —policies locals, agents de mediació social (ALMS)—,<sup>20</sup> o de la iniciativa privada —guàrdies o agents de seguretat, vigilants dels centres comercials i dels locals nocturns. Interessar-se per la composició dels cossos, els mètodes i les modalitats de contractació i la formació, és necessari per aclarir qui administra la seguretat interior.

Però, abans de parlar de discriminació, primer cal assegurar-se que les poblacions poc o gens representades en la policia hi siguin, efectivament, candidates. Pot haver-hi una mena de síndrome de l'Oncle Tom, esmentat al Regne Unit, en un informe de la Cambra dels Comuns, el 1972 (citat per Holdaway, 1991). Aquest informe evocava la desconfiança dels immigrants envers els serveis de policia. Malgrat la voluntat de millorar la presència de les minories als serveis de policia, l'informe Scarman, el 1981, i més endavant l'informe Mc Pherson, el 1999, mostraven que només el 0,3 % de les forces de policia, el 1981, i tot just el 2 % el 1999 procedien de les minories ètniques. Després d'aquest informe, es prenen diferents mesures, com ara accions de sensibilització envers les minories per a què alguns dels seus membres entrin a la policia, amb l'esperança de promoció. L'exemple anglès mereix una atenció particular.<sup>21</sup> Subratlla les dificultats de transformar una institució, alguns especialistes de la qual estimen que el racisme és un element del procés de socialització professional. A França, la desconfiança dels cadets de policia vers els immigrants és més forta quan acaben la seva formació que no pas abans d'entrar a l'escola (Monjardet, 1994).

Alguns autors indiquen que la situació francesa està marcada per la ideologia d'ordre públic de la policia, que preval sobre els serveis donats als usuaris. Ara, com subratllen R. Lévy i R. Zauberman: «el repte d'acostar la policia i la població només té sentit en una concepció en què la policia no és pas al servei únic de l'Estat, sinó responsable d'una prestació envers el públic, prestació que només pot acomplir amb la cooperació d'aquest darrer. En una concepció on preval el manteniment de l'ordre, aquesta proximitat és un desavantatge» (Zauberman, Lévy, 1998).

En relació amb les professions de l'àmbit de la seguretat, l'atenció del sociòleg només pot centrar-se en la Policia nacional, ja que es tracta més aviat d'adaptar-hi l'etnicitat a través d'una oposició públic-privat. Ens sembla útil parlar dels serveis de seguretat privada, si més no aquells que estan en contacte amb els joves procedents dels afores: centres comercials, agents de vigilància als edificis HLM, etc. A banda d'una aprehensió intuïtiva, només tenim uns quants elements sobre el fet que la seguretat privada recorri de manera preferent a la contractació d'immigrants. Potser «la contractació de personal de les minories visibles s'inscriu en una estratègia fomentada per les autoritats públiques» (Zauberman, Lévy, 1998)? Segons D. Duprez, a partir d'una enquesta sobre els agents de seguretat

20. Les AMLS són, com les ADS de la Policia nacional, unes feines per a joves finançades per l'Estat, amb una durada de cinc anys.

21. Sobre aquest punt, cf. D. Cassan (a Duprez, Pinet, 2001), que ja ha dut a terme dues investigacions sobre la formació dels policies a la Gran Bretanya, i S. Body-Gendrot, 2001.

als immobles de l'OPAC de Lilla, allò que dirigeix aquestes contractacions és més aviat un mètode d'eficàcia,<sup>22</sup> la qual cosa té conseqüències en la imatge social. Cal seguir aquesta pista, perquè podria engendrar efectes nocius, tant pel que fa a les minores culturals com pel que fa als habitants d'aquests barris o, simplement, envers els usuaris dels centres comercials.

La qüestió de les discriminacions no es pot reduir només a dimensions ètniques. A mitjan anys vuitanta, l'origen geogràfic dels agents de policia de la comissaria central de Roubaix —procedents i residents majoritàriament a la zona industrial— contribueix àmpliament a la seva dificultat d'integració a l'entorn, fins al punt que de vegades es veuen com una força d'ocupació, l'única racionalitat de la qual és el manteniment de l'ordre (Duprez, Dupé, Lamarche, Hess, 1986; Duprez-Lamarche, 1990). El tema dels adjunts de seguretat (ADS), les feines per a joves de la policia, té aquí un significat interessant: per a una millor adequació entre contractació i lloc de treball, a través d'una anàlisi comparativa de situacions locals, es pot provar les possibilitats que hi ha de superar la barrera invisible, segons l'expressió de Noiriel (1988), que marca la relació de la policia amb certes categories de població de la societat francesa contemporània.

Per als candidats a un lloc d'ADS que superen la prova dels tests, el pas davant la comissió es redueix força sovint a l'*audició* —la prova de *photolangage* prevista per als textos (comentari escrit d'una situació fotografiada) és poc utilitzada pels tribunals. Aquesta audició està molt determinada per allò que suposa *de facto* per als caps de servei que hi participen: una ocasió *d'aprofitar-se'n*, tot i que tenen dret a un reclutament. Sens dubte, més que en el cas de la prova oral dels agents de policia, els candidats immigrants —però també els dels barris *marginals*— són acorralats. Aquí, la contractació sembla que obeeix més a un mètode d'accions puntuals: hi ha llocs que cal cobrir, cal cobrir-los, s'elimina els que no són dintre les normes de la institució o que no responen a les necessitats dels serveis presents i que tindran el deure d'administrar-los. Una darrera dimensió afegeix els seus efectes als que acabem d'apuntar: la prova de mèrits. Encara que gairebé no és eliminatòria a Marsella, a Lilla suposa eliminar de les proves més d'un candidat sobre nou, i, més encara, prop d'un jove d'origen magribí sobre cinc.<sup>23</sup>

Però, per tenir en compte els efectes de l'estructura en aquest èxit desigual, la comparació entre el perfil de les poblacions candidates i les possibilitats de contractació passa, tot seguit, pel sedàs d'una sèrie d'enfocaments *logolineals*, destinats a ajustar aquestes oportunitats, perquè siguin *totes iguals, d'altra banda*. Aquestes comparacions de models mostren una diferència significativa entre Lilla

22. Aquest mètode d'eficàcia és present a les entrevistes realitzades per F. Ocqueteau als directors de supermercats: «jo, és clar, desitjaria una barreja ètnica en l'equip de seguretat. Ja que, quan la proporció de magribins és massa alta, pot patinar... Però avui que les tensions encara són fortes, un magribí dialoga més fàcilment amb un altre magribí. Troba que és més escoltat que per un francès de soca...», entrevista citada per F. Ocqueteau, 1993, 247.

23. La recerca sobre la qual tracta aquesta constatació prové d'una comparació de les dues zones de contractació principals dels ADS: Nord (Lilla) i Bouches-du-Rhône (Marsella); cf. Duprez, Pinet (2001).



i Marsella, pel que fa als agents de policia. Si bé a Lilla el nivell de titulació és decisiu a l'hora d'explicar aquest èxit (el sexe i l'origen només hi tenen un efecte intrínsec molt més feble), a Marsella, el títol només és un element minoritari de l'explicació, el sexe i l'origen condicionen molt l'èxit. Quant als ADS, aplicat sobre l'únic cas de Marsella, el mateix tipus d'anàlisi demostra que el sexe i l'origen, i més encara la relació entre tots dos, hi tenen un paper intrínsec important —la qual cosa es pot resumir, una mica abruptament, dient que hi ha un efecte negatiu sobre l'èxit de l'origen magribí, per als homes, però que aquest efecte és invers per a les dones.

## 8. LES POLÍTQUES DE PREVENCIÓ, TENEN FUTUR A FRANÇA?

41

En un país que té el servei públic més important d'Europa i una societat durant molt de temps formada per un Estat jacobí i per un aparell administratiu centralitzat, és difícil escapar dels discursos de les institucions sobre els problemes d'inseguretat als barris «sensibles», de les seves estratègies de comunicació envers els mitjans de comunicació, els polítics i els investigadors. Les institucions s'enfronten per sectors de mercat, duen a terme estratègies concurrents i intenten continuar fent el que saben fer en un espai nou, que ja no és l'Estat, sinó la ciutat, amb tots els seus components. Els seus objectius són els grups socials minoritaris —no es pot pas eludir el caràcter ètnic de la qüestió i de la seva gestió—, considerats adversaris de la pau social i perillosos per a la tranquil·litat de ciutats governades per uns principis democràtics. A França, la regulació local, només pot ser definida per uns funcionaris i uns polítics que topen amb d'altres funcionaris i d'altres polítics? Quina posició han de tenir els investigadors, quant a les pràctiques discursives institucionals?

Al Col·loqui de Villepinte, *Des villes sûres pour des citoyens libres*, a l'octubre de 1997, els dirigents governamentals, solemnement, recorden el dret de tothom a la seguretat. El ministeri de l'Interior interpreta la seguretat com un concepte d'esquerra i llança uns contractes de seguretat adreçats als alcaldes, els prefectes, els procuradors i altres actors locals, encarregats de preparar un inventari dels problemes de la seva localitat. Les centenes de contractes locals de seguretat restabliran un sentiment de seguretat a les ciutats que els signen? És massa aviat per jutjar-ho. De fet, desafien la imposició de normes uniformes sobre el conjunt del territori i s'adapten als contextos de delinqüència local que descriuen els contractes. Aporten flexibilitat: no es farà la mateixa policia a Marsella i a Lió, a Neuilly i a Vaulx-en-Velin. A més, tot renunciant al seu monopoli de repressió, que havia esdevingut incontrolable als barris marginals, la policia dilueix la seva responsabilitat davant dels seus col·laboradors. Els contractes admeten diferències en la manera d'actuar, segons els municipis i les prioritats que tenen. Retornen la paraula i la capacitat d'iniciativa als alcaldes. L'àmbit local s'inclou de manera mixta en una col·laboració amb l'àmbit nacional i el regional. La reinserció del ciutadà, a través de les seues de justícia, la crida a les famílies perquè dialoguin amb l'escola, el retorn dels consells municipals de prevenció: són altres mesures que simbolitzen una nova gestió territorialitzada.

Des d'aquest moment, s'inicien uns mètodes d'interacció entre institucions delegades que han d'establir una relació contractual i una cooperació no conflictiva amb un entorn social cada cop més exigent. Els alcaldes busquen mitjans —polícies municipals, vigilants de nit, mediadors, agents de seguretat, subcontractats de la seguretat privada, habitants que s'impliquin..., adults referents— per compensar les mancances de l'Estat en la seguretat: en aquests dispositius embullats, com es determina, llavors, la coherència dels mitjans i el lligam amb les institucions nacionals i internacionals? (Body-Gendrot, 2001).

La complexitat administrativa condueix a una dissolució d'informacions. Allunyats del terreny, alguns funcionaris perden de vista els seus objectius. Sembla que les iniciatives no tenen continuïtat. De moment, no tenim eines conceptuais per explicar les evolucions actuals. Si bé alguns elogien la inserció del ciutadà en el diàleg contractual institucional —cosa que intenten fer alguns dels darrers CLS signats—, d'altres denuncien el pragmatisme d'una política simbòlica destinada essencialment a l'electorat de la classe mitjana. Les institucions poden ser eficaces? Com saber-ho, si gairebé no s'avaluen? A més, no es tracta només d'actuar sobre els riscos que presenten una minoria de joves molt molestos, dels quals ningú no sembla desitjós d'encarregar-se, sinó també sobre allò que fa que els habitants d'aquests barris tinguin el sentiment que no es beneficien pas com els altres de les mateixes oportunitats (ells i els seus fills) i sobre el malestar dels agents de l'Estat que treballen en aquest àmbit.

Els mètodes corporatius —es tracti de les reticències de la Policia nacional envers la territorialització,<sup>24</sup> de la seva mutació en una policia de proximitat, de la seva millor repartició geogràfica; de la cultura jeràrquica de la funció pública, inadaptada i inoperant pel que fa a les dificultats complexes dels barris, sense coordinació, ni marge de maniobra, ni acusació de les seves maneres d'actuar (Dray, 1999, 119); de la lentitud del restabliment del mapa judicial, de la crisi de representativitat política dels habitants dels barris urbans, de la subpresència urbana en comparació a la sobrepresència rural o de l'atur juvenil, que castiga més França que els països veïns—, aquests factors greus perjudiquen la necessària modernització de l'Estat. Sense convicció, els alcaldes urbans denuncien el poc pes que tenen en les decisions nacionals que es prenen per apagar el foc (ara, són sovint parlamentaris moguts per altres mètodes i altres lleialtats). Les elits ministerials responen que no tenen les eines necessàries —pressupostos, temps de formació qualificada i adaptada d'educadors, de polícies, de magistrats— per respondre a les seves inquietuds. Alguns dels col·laboradors relacionen la policia i els transportistes, els arrendataris, els encarregats de serveis de seguretat privada (per exemple als camps d'esports i durant les grans manifestacions) amb l'educació nacional. La privatització de la seguretat és ràpida i les tecnologies de vigilància formen part dels instruments utilitzats pels alcaldes.

---

24. El 1998, es va decidir dur a terme un nou desplegament dels gendarmes i de les forces de policia: noranta-sis comissaries de petits municipis es tancarien i els gendarmes hi garantirien l'ordre, per deixar lliures els polícies per a les tasques urgents a les zones marginals. Però, fins i tot aquí, els sindicats de policia i els caps de petits municipis van demostrar el seu poder de bloqueig i la reforma no es va fer.

Però, el fenomen de concurrència institucional no hauria de ser ignorat. El territori esdevé un espai d'escenificació judicial de les polítiques públiques nacionals. Es promou l'àmbit local per permetre que l'Estat aconseguixi els seus objectius, quan no ho ha pogut fer per les vies centralitzades. A la vista de tots els dispositius, tant socials com de seguretat, els barris francesos no fan pas la impressió que estiguin abandonats. Cal saber si els actors són eficaços més enllà de la retòrica, en la qual destaquen. Sobre el terreny, els actors de la política urbana sabran reemplaçar l'oferta de seguretat estatal? Millor formació, uns altres tipus de contractació, atenció, una deontologia més exigent i la denúncia del racisme institucional podrien contribuir a reduir les tensions.

L'època actual ensenya les seves indecisions. Els successius governs social-demòcrates han defensat una política de prevenció social, sense donar-li els recursos i els professionals ben preparats que necessitava per igualar els barris marginals amb la resta de la societat. No s'ha trobat cap manera de convèncer els professors, els policies, els jutges i els educadors més experimentats perquè treballin junts. En el seu conjunt, la societat no s'ha sentit pas obligada a invertir en les solucions, a través dels apadrinaments i de les implicacions diverses. La representació política de les ciutats és indigent i el punt de vista dels habitants no compta. Resten les solucions pragmàtiques, adoptades cas a cas per les ciutats, diferents d'un lloc a l'altre. Mentre que l'esfera territorial diferencia el context nacional de l'interior, és sota aquell àmbit que es revelen les convergències internacionals.

A França, les estratègies preventives són condemnades a estar sota la dominació dels mètodes *seguritaris*? El context electoral —amb dues dates decisives l'any que ve (eleccions presidencials i legislatives, el 2002)— pot deixar que se suposi, fins llavors. Tanmateix, s'espera que aquest context, propici a l'elaboració de projectes de llarg termini, permeti reflexionar sobre el fons de les solucions que cal donar al malestar dels barris pobres i a les poblacions excloses del nou creixement, fins i tot si només pot ser conjuntural.

Allò que es presenta, en els anys vuitanta, com el model francès de la prevenció de la delinqüència privilegia massa retrospectivament la prevenció social, en detriment de les respostes immediates a l'augment de la delinqüència urbana. Certament, cal descobrir una fórmula que trobi un punt d'equilibri entre les respostes a les causes dels comportaments marginals —sovint, amb efectes a llarg termini— i les que situen les víctimes al centre de l'acció pública. A França, no s'exclou pas que els coneixements acumulats d'unes experiències de camp, acompanyats per les polítiques urbanes, tornin a permetre una política pública alternativa al discurs *seguritari*.

## BIBLIOGRAFIA

- ACKERMANN, W.; *et al. Imaginaires de l'insécurité*. París: Librairie des Méridiens, 1983.  
 ARCHER, D.; GARDNER, R. *Violence and Crime in Cross-National Perspective*. Londres: Yale University Press, 1984.

- AUBUSSON DE CAVARLAY, B. «La réponse pénale à la délinquance des mineurs, Résultats statistiques». Dins: LAZERGES, C.; BALDUYCK, J.P. *Réponses à la délinquance des mineurs*. Paris: La Documentation Française, 1998, p. 265-275.
- AUTÈS, M. «L'idéologie du travail social». Dins: LIÉGOIS, J.P.; et al. *Idéologie et pratique du travail social de prévention*. Tolosa: Privat, 1977, p. 221-239.
- BAILLEAU, F.; GORGEON, C. [dir.]. *Prévention et sécurité: vers un nouvel ordre social?* Les éditions de la DIV, 2000.
- BECKER, H. «La prise en compte des phénomènes inhabituels dans l'analyse sociologique: les conseils de Hugues». *Société contemporaines*, 27, 1997, p. 13-28.
- BEHARD, D.; ESTÈBE, Ph. «Le chef de projet et le sous-préfet à la ville: entre norme et projet». *Espaces et Société*, 84-85, 1996, p. 37-53.
- BELORGEY, J.M. *La police au rapport*. Paris: Presses Universitaires de Nancy (le rapport date de 1981), 1991.
- BERLIOZ, G.; DUBOUCHET, L. *Les CCPD: état des lieux, document polycopié*, 1997.
- BIGO, D. *Se garder face à l'ennemi? La construction par la surveillance de la figure de l'ennemi intérieur: ennemi infiltré, ennemi intime*. Congrès AFSP, Rennes, 28, IX-1 X, 1999.
- BOBY-GENDROT, S. *Redynamiser les quartiers en crise: l'expérience*. Paris: DIV et Documentation française, 1996.
- BODY-GENDROT, S. *Les villes face à l'insécurité. Des banlieues françaises aux ghettos américains*. Paris: Bayard, 1998.
- BODY-GENFROT, S. «Ghettos, mythes et réalités». Dins: DEWITTE, Ph. [dir.]. *Immigration et intégration l'état des savoir*. Paris: La Découverte, 1999, p. 279-284.
- BODY-GENDROT, S. *The Social Control of Cities? A Comparative Perspective*. Oxford: Blackwell, 2000.
- BODY-GENDROT, S. *Les Villes. La fin de la violence?* Paris: Presses de Sciences-Po., 2001.
- BODY-GENDROT, S.; RUDDER DE V. «Les relations inter-ethniques dans la ville: enre fictions et mutation». *Revue européenne des migrations internationales*, juillet 1998, p. 7-24.
- BONAFÉ-SCHMITT, J.P. «La ou les médiations des conflits». *Migrants-Formations*, n° 92 (Violences, conflits et médiations), 1993, p. 114-135.
- BONAFÉ-SCHMITT, J.P.; GÉRARD, C.; PORCHER, P. *Les justices du quotidien. Les modes formels et informels de règlement des petits litiges*. GLYSI/Université, Lió II, 1986.
- BONNELLI, L. *La surveillance des «violences urbaines», transformations organisationnelles et (re) définitions de la menace en France depuis le début des années 1990*. Congrès AFSP, Rennes, 28, IX-1 X, 1999.
- BONNEMAISON, G. *Face à la délinquance: prévention, répression, solidarité, Commissions des maires sur la sécurité*. Rapport au Premier ministre, La Documentation Française, 1982.
- BONNEMAISON, G. *La sécurité en liberté*. Paris: Syros, 1987.
- BONNETTI, M. «Chef de projet de développement». *RC-DSU* (n° spécial acteurs du développement) 15, 1997, p. 7-10.
- BRODEUR, J.P. «La police, mythes et réalités». *Cahier de la sécurité intérieure*, 6 août, octobre 1991, p. 307-331.

- BRUN, J.; RHEIN, C. *La ségrégation dans la ville*. Paris: l'Harmattan, 1994.
- CARDO, P. *Mouvement collectifs et violence*. Paris: Conseil national des villes et du développement urbain, 1991.
- CASTEL, R. *Les métamorphoses de la question sociale. Une chronique du salariat*. Paris: Fayard, 1995.
- CÉSARI, J. *Faust-il-avoir peur de l'Islam?* Paris: Presses de Sciences-Po, 1997.
- CHAMBOREDON, J.C.; LEMAIRE, M. «Proximité spatiale et distance sociale. Les grands ensembles et leur peuplement». *Revue française de sociologie*, 1, 9, 1970, p. 3-33.
- CHAMPION, J.B.; MARPSAT, M. «La diversité des quartiers prioritaires: un défi pour la politique de la ville». *Économie et statistique*, 294-295, 1996, p. 47-65.
- CHEVALIER, G. «Volontarisme et rationalité d'État. La politique de la ville». *Revue française de sociologie*, XXXVII-2, 1996, p. 209-235.
- CLAVERIE, E. «L'honneur, une société de délinquance au XIX<sup>e</sup> siècle». *Annales ESC*, 1979, p. 744-759.
- CNV Conseil National des villes. *Rapport du Conseil National des villes: 1994-1997*, pour Martine Aubry, ministre de l'Emploi et de la Solidarité. Paris: La Documentation Française, 1997.
- COING, H.; MEUNIER, C. *Insécurité urbaine? Une arme pour le pouvoir*. Paris: Anthropos, 1980.
- COLLOVALD, A. «Violence et délinquance dans la presse». Dins: BAILLEAU, F.; GORGEON, C. *Vers un nouvel ordre social?* Paris: DIV, 1999, p. 39-53.
- COLLECTIF. *En marge de la ville, au coeur de la société: ces quartiers dont on parle*. Paris: L'aube, 1997.
- COMMISSION DES MAIRES SUR LA SÉCURITÉ. *Face à la délinquance: prévention, solidarité*. Paris: La Documentation Française, 1982.
- CRAWFORD, A. *The Local Governance of Crime: Appeals to Community and Partnership*. Oxford: Clarendon Press, 1997.
- DELARUE, J.M. *La relégation*. Paris: La Documentation Française, 1991.
- DELEBARRE, M. *Le temps des villes*. Paris: Seuil, 1993.
- DONZELOT, J.; ESTÈBE, Ph. *L'État Animateur, essai sur la politique de la ville*. Paris: Esprit, 1994.
- DOMZELOT, J.; ESTÈBE, Ph. «Réévaluer la politique de la ville». Dins: BALMER, R.; FAURE, A.; MABILEAU, A. [dir.]. *Les nouvelles politiques locales*. Paris: Presses de Sciences-Po., 1999, p. 321-344.
- DOURLENS, C.; VIDAL-NAQUET, P. *L'autorité comme prestation*. Paris: CERPE, 1994.
- DRAY, J. *Rapport parlementaire sur les violences urbaines*. Paris: Éditions n° 1, 1992.
- DRAY, J. *État de violence*. Paris: Éditions n° 1, 1999.
- DUBEDOUT, H. *Ensemble, refaire la ville*. Paris: La Documentation Française, 1983.
- DUBET, F.; DUPÉ, M.; DUPREZ, D.; JAZOULI, A.; LAPEYRONNIE, D.; LEFEBVRE, B.; PITAUD, P.; PORTET, F. *Les opérations «été-jeunes». Analyse longitudinale d'une politique*. Paris: CTNERHI/PUF, 1986.
- DUBET, F. *La galère: jeunes en survie*. Paris: Fayard, 1987.
- DUBOUCHET, L. *Les opérations prévention-été, Aix-en-Provence*. Collège coopératif Provence Alpes Méditerranée, 1990.

- DUBOUCHET, L.; VULBEAU, A. *Des expérimentations sociales et des jeunes*. Matrice Recherche, 1999.
- DUPREZ, D. «L'émergence du "jeune leader" dans les cités populaires et les nouvelles vocations à l'animation». *Problèmes de jeunesse et régulation sociales*. Paris: Publications du CRIV, 1986, p. 259-270.
- DUPREZ, D. *Prévention de la délinquance et protection judiciaire de la jeunesse*. Rapport de recherche pour le Conseil de la recherche du ministère de la Justice. Ronéo: Lilli, CLERSÉ, 1987.
- DUPREZ, D. «La réorganisation des politiques de prévention en France. Le cas des dispositifs été-jeunes et des CCPD». Dins: SAUCIER, J.F.; HOUDE, L. [eds.]. *Préventions psychosociale pour l'enfance et l'adolescence*. Montreal: Les Presses de l'Université de Montréal, 1990, p. 173-184.
- DUPREZ, D. «La dramaturgie de la relégatio. Vie quotidienne et sociabilités dans les cités». *Profils*. Insee Lille, 41, 1996, p. 55-73.
- DUPREZ, D. «Le modèle français de prévention de la délinquance: la recherche d'un second souffle». Dins: HEBBERECHT, P.; SACK, F. [eds.]. *La prévention de la délinquance en Europe*. Paris: l'Harmattan, 1997, p. 61-82.
- DUPREZ, D.; HEDLI, M. *Le mal des banlieues? Sentiment d'insécurité et crise identitaire*. Paris: l'Harmattan, col. Logiques sociales, 1992.
- DUPREZ, D.; LAMARCHE, C. «Les politiques locales d'ordre de la cité. De l'innovation à la gestion du quotidien». *Les cahiers de la sécurité intérieur*, 2, 1990, p. 61-80.
- DUPREZ, D.; PINET, M. *Policiers et médiateurs. Sur le recutement et les appartenances*. Lille: CLERSÉ-IHÉSI, 2001.
- DUPREZ, D.; LECLERC-OLIVE, M.; PINER, M. *Vivre ensemble. La diversité des quartiers «sensible» à l'épreuve de la vie quotidienne*. Lille: IFRÉSI, 1996.
- DUPREZ, D.; DUPÉ, M.; LAMARCHE, C.; HESS, R. *La gestion de la délinquance. Représentations de la jeunesse et politiques locales*. Rapport CNRS-CNPD. Lille: CLERSÉ, 1986.
- EISNER, M. «Crime and Economy, Proceeding of the 11<sup>th</sup> Criminological Colloquium, 1994». *Criminological Research*, XXXII, 1995, p. 13-51.
- ESTÈBE, P. [ed.]. *Diagnostic local de sécurité*. Rapport à 1<sup>a</sup> DIV. Paris, 1990.
- EURIAT, M. «Les Zones d'Éducation Prioritaires». Dins: PUMAIN, D.; GODARD, F. [eds.]. *Données Urbaines*. Paris: Anthropos, 1996, p. 115-122.
- FAGET, J. *Justice et travail social. Le rhizome pénal*. Tolosa: Erès, 1992.
- FAGET, J. *La médiation*. Tolosa: Erès, 1997.
- FIGEAT, D. «Bilan des opérations Habitat et Vie Sociale». *Correspondance Municipale*, 231, octobre 1982.
- GEINDRE, F. *Villes, démocratie, solidarité: Le pari d'une politique, préparation du XI<sup>e</sup> plan, commissariat général au plan*. Paris: La Documentation Française, 1993.
- GILLING, D. *Crime Prevention: Theory Policy and Politics*. Londres: UCL Press, 1997.
- GLEIZAL, J.J. *La Police en France*. Paris: «Que sais-je?», 1993.
- GLEIZAL, J.J.; DOMENACH, J.; JOURNES, C. *La police dans les démocraties occidentales*. Paris: PUF, 1993.
- GRÉMY, J.P. *L'insécurité des Français. Études et Recherches*. Paris: IHÉSI, 1997.

- GURR, T.R. «Historical trends a violent crime: Europe and the United States». Dins: GURR, T.R. [ed.]. *Violence in América: the History of Crime*. California: Newbury Park, 1, 1989, p. 21-54.
- HEBBERECHT, P.; SACK F. [eds.]. *La prévention de la délinquance en Europe*. París: l'Harmattan, 1997.
- HOLDAWAY, S. *Recruiting a Multi-racial Police Force: A Research Study*. Londres: Home Office, 1991.
- ION, J. *Le travail social à l'épreuve du territoire*. París: Privat, 1991.
- JANKOWSKI, B. *La police de proximité. Regard de la recherche sur un nouveau style de police*. París: IHÉSI, 1992.
- KILLIAS, M.; et al. *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics*. Consell d'Europa, Draft Model Version 9, 1995.
- LAPEYRONNIE, D. «Contre-monde». *Les annales de la recherche urbaine*, 83-84, 1999, p. 53-58.
- LAZERGES, C. [ed.]. *Les publics privilégiés par les contrats d'action de prévention*. Montpellier: ERPC, 1991.
- LE GALES, P.; MAWSON, A. *Management Innovations a Urban Policy Lessons from France*. Londres: Report to the Local Government Management Board, 1994.
- LE GALL, G. «La politique de la ville». *Rapport pour le Conseil Économique et Social de l'Île-de-France*, 1994.
- LÉVY, F. *Bilan des contrats de plan DSQ*. París: La Documentation Française, 1988.
- LÉVY, R. «Neighbourhood versus Europe: The dilemma of French policing». Dins: HOOD, R.; COURAKIS, N.E. [eds.]. *The Changing Face of Crime and Criminal Policy a Europe*. University of Oxford, Centre for Criminological Research, 1999, p. 68-87.
- LINHART, V. «Des Minguettes à Vaux-en-Velin, les réponses des pouvoirs publics aux violence urbaine». *Culture et conflits*, 6, juny 1992.
- MARCUS, M. «Changeons les réponses à la délinquance juvénile». *Le Monde*, 27 janvier, 16, 1998.
- MULBURN, Ph. «Violence et incivilités: de la rhétorique experte à la réalité ordinaire des illégalismes». *Déviante et Société*, 24, 4, 2000, p. 331-350.
- MINISTÈRE DE L'INTÉRIEUR. *Des villes sûres pour des citoyens libres*. Actes du colloques de Villeopinte. París: SIRP (ministère de l'Intérieur), 1998.
- MONJARDET, D. «La culture professionnelle des policiers». *Revue française de sociologie*, XXXV-3, 1994, p. 393-411.
- MONJARDET, D. *Ce que fait la police, sociologie de la force publique*. París: La Découverte, 1996.
- MONJARDET, D. «La police de proximité: ce qu'elle n'est pas». *Revue française d'administration publique*, 91, p. 519-525.
- MUCCHIELLI, L. «L'expertise policière de la "violence urbaine"». *Déviante et Société*, 24, 4, 2000, p. 351-376.
- MUCCHIELLI, L. *Violence et insécurité. Fantômes et réalités dans le débat français*. París: La Découverte, 2001.
- MUEL, F. «L'initiative privée, le "terrain" de l'Éducation Spécialisée». *Actes de la recherche en sciences sociales*, 32-33, 1980, p. 15-49.

- MUEL-DREYFUS, F. *Le métier d'éducateur*. Paris: Minuit, 1983.
- NOIRIEL, G. *Le creuset français. Histoire de l'immigration XIX<sup>e</sup>-XX<sup>e</sup> siècle*. Paris: Seuil, 1988.
- NOVARINA, G. «Du quartier à la ville». *Revue de Géographie de Lyon*, 72-2, 1997, p. 131-140.
- OCQUETEAU, F. «Les centres commerciaux, cibles d'incivilités et promoteurs de sécurité». *Déviance et Société*, XVII-3, 1993, p. 235-260.
- OCQUETEAU, F. «La réforme française au miroir des polices de proximité étrangères». *Les cahiers de la sécurité intérieure*, 39, 2000, p. 173-183.
- PEYRE, V.; TÉTARD, F. «Les enjeux de la prévention spécialisée: 1956-1963». Dans: BAILLEAU, F.; et al. [eds.]. *Lectures sociologiques du travail social*. Paris: Les Éditions ouvrières, 1985, p.116-132.
- PEYREFITTE, A. [ed.]. *Réponses à la violence*. Paris: Presses-Pocket, 1977.
- ROBERT, Ph. [dir.]. *Les politiques de prévention de la délinquance à l'aune de la recherche*. Paris: l'Harmattan, 1991.
- ROBERT, Ph. «Les territoires du contrôle social, quels changements?». *Déviance et Société*, 24,3, 2000, p. 215-236.
- ROBERT, Ph.; ZAUBERMAN, R.; POTTIER, M.L.; LAGRANGE, H. «Mesurer le crime. Entre statistiques de la police et enquêtes de victimat (1985-1995)». *Revue française de sociologie*, XL-2, 1999, p. 255-294.
- ROCHÉ, S. *Insécurité et libertés*. Paris: Seuil, 1994.
- ROCHÉ, S. *La société incivile*. Paris: Seuil, 1996.
- ROCHÉ, S. *Sociologie politique de l'insécurité*. Paris: PUF, 1998.
- ROCHÉ, S.; FOUR, P.A.; POISBLAUD, K.; et al. *La loi et l'ordre ou le problème des incivilités*. Paris: Rapport pour la DIV et le ministère de la Justice, 1998.
- ROQUES, M. «Les opposants aux GLTD frappent-ils trop fort?». *Lien Social*, 450, juillet, 7, 1998.
- SCHNAPPER, D. *L'Europe des immigrés*. Paris: Bourin, 1992.
- SCHWARTZ, B. *L'insertion professionnelle des jeunes*. Paris: La Documentation Française, 1982.
- SIMON, P. *Communication*. Conférence Migcities, Lisbonne, novembre, 1999.
- SUEUR, J.P. *Demain la ville*. Paris: La Documentation Française, 1998.
- TABARD, N. «Des quartiers pauvres aux banlieues aisées: une représentation sociale de territoire». *Économie et statistique*, 270, 1993, p. 5-22.
- VALLET, L.A. «L'assimilation scolaire des enfants issus de l'immigration et son interprétation: un examen sur les données françaises». *Revue Française de pédagogie*, 117, 1996.
- VAN DUK, J.J.M. «More than a matter of security: Trends in crime prevention in Europe». Dans: HEIDENSOHN, F.; FARRELL, M. [eds.]. *Crime in Europe*. Londres: Routledge, 1991, p. 27-42.
- VIEILLARD-BARON, H. «Le travail social dans les quartiers sensibles: crises et mutations récentes». *Espaces et Société*, 84-5, 1996, p. 177-200.
- VOURC'H, C.; MARCUS, M. *Sécurité et démocratie*. Paris: Forum Européen de la sécurité urbaine, 1994.
- WACQUANT, L. *Les prisons de la misère*. Paris: Raisons d'agir, 1999.



WYVEKENS, A. *L'insertion locale de la justice pénales. Aux origines de proximité*. Paris: l'Harmattan, 1997.

ZAUBERMAN, R.; LÉVY, R. «La police française et les minorités visibles: les contradictions de l'idéal républicain». Dins: CARTUYVELS, Y.; DIGNEFFE, F.; PIRES, A.; ROBERT, Ph. [eds.]. *Politique, police et justice au bord du futur; mélanges pour et avec Lode Van Oustrive*. Paris: l'Harmattan, 1998, p. 287-300.

ZAUBERMAN, R.; ROBERT, Ph. *Du côté des victimes, un autre regard sur la délinquance*. Paris: l'Harmattan, 1995.